

**Міністерство освіти та науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства**

**Кваліфікаційна робота
«Українсько-чеські відносини: історико-безпековий аспект (1991-2025)»**

**Спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія)
Освітня програма «Середня освіта (Історія)»**

**Здобувача вищої освіти освітньо-
кваліфікаційного рівня «бакалавр»
Катруна Тараса Івановича**

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
доктор історичних наук, професор
Алексієвець Леся Миколаївна

РЕЦЕНЗЕНТ:
доктор історичних наук, професор
Зуляк Іван Степанович

Тернопіль 2026

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВРУ – Верховна Рада України

ЄКУ – Європейський Конгрес Українців

ЄС – Європейський Союз

ЗСУ – Збройні Сили України

МЗС – Міністерство закордонних справ

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

ООН – Організація Об'єднаних Націй

РФ – Російська Федерація

СКУ – Світовий Конгрес Українців

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

США – Сполучені Штати Америки

ЦСЄ – Центральна – Східна Європа

ЧР – Чеська Республіка

ЧСФР – Чеська та Словацька Федеративна Республіка

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН	10
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН У 1991–2013 РР.	18
2.1. Встановлення дипломатичних відносин між Україною та Чехією.....	18
2.2. Політичне та економічне співробітництво у постсоціалістичний період.....	21
2.3. Співпраця у сфері безпеки, інтеграційні орієнтири України і Чехії та криза двосторонніх відносин.....	23
РОЗДІЛ 3. УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ (2014–2025 РР.).....	30
3.1. Реакція Чехії на російську агресію проти України (2014–2021 рр.)	30
3.2. Українсько-чеське співробітництво у сфері безпеки після 2022 року..	33
3.3. Військово-технічна, гуманітарна та політична підтримка України Чехією (2014 – 2025 рр.).....	35
РОЗДІЛ 4. РОЛЬ ДІАСПОРИ У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН.....	46
4.1. Українська діаспора в Чехії: історія формування та сучасний стан ..	46
4.2. Чеська діаспора в Україні: розвиток і культурна діяльність.....	50
4.3. Вплив діаспори на політичні, гуманітарні та безпекові відносини...	52
РОЗДІЛ 5. МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕМИ «УКРАЇНСЬКО–ЧЕСЬКІ ВІДНОСИНИ: ІСТОРИКО–БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ (1991-2025)».....	54
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Українсько-чеські відносини після здобуття Україною незалежності у 1991 році є важливою складовою зовнішньої політики обох держав. Особливо у контексті системи міжнародних відносин у Центрально-Східній Європі. Актуальність теми посилюється умовами сучасних геополітичних змін, зокрема, після початку російської агресії в Україні у 2014 році та широкомасштабного вторгнення у 2022 році.

Чехія географічно та політично розташована у важливій частині Європи – її центрі. ЧР як держава – член НАТО та ЄС посідає вагоме місце серед зовнішніх партнерів України на Європейському континенті. Чеська держава активно підтримує євроатлантичну інтеграцію України, її шлях до Європейського Союзу та зміцнення демократичної системи, окремо ЧР виділяється внеском у військову та гуманітарну підтримку України з 2014 року. У цьому контексті дослідження теми історико-безпекових аспектів українсько-чеської взаємодії дозволяє краще зрозуміти еволюцію двосторонніх відносин обох країн у питанні забезпечення миру та стабільності в регіоні.

Актуальність теми зумовлена додатково і тим, що у вітчизняній історіографії є недостатньо комплексних досліджень саме безпекового виміру українсько-чеських відносин, а також необхідністю осмислення ролі ЧР як одного з ключових партнерів Української держави перед сучасними викликами міжнародної безпеки. Окремо у дослідженні розглядається роль діаспор обох держав у посиленні двосторонніх відносин, що для вітчизняної історіографії стає важливим елементом додаткового наповнення історичної інформації, а для теми – одним із чинників глибшого розуміння історичного процесу.

Таким чином, тема дослідження українсько-чеських відносин у 1991–2025 рр. є актуальною як з наукової, так практичної точок зору.

Об’єкт дослідження – міжнародні відносини України у постбіполярний період та у сучасній системі трансформації міжнародних відносин.

Предмет дослідження. Предметом пропонованого дослідження є українсько-чеські відносини в історико-безпековому аспекті у 1991–2025 рр., основні етапи, пріоритети та перспективи розвитку.

Мета дослідження. Метою дослідження є цілісний аналіз розвитку та становлення українсько-чеських відносин у зазначених хронологічних рамках в контексті безпекових викликів регіону ЦСЄ та трансформації системи міжнародної безпеки.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети написання цілісної роботи визначено наступні завдання:

- проаналізувати стан наукової розробки теми в українській та зарубіжній історіографії;

- схарактеризувати процес встановлення дипломатичних відносин між Україною та Чеською Республікою;

- дослідити основні пріоритети політичного та економічного співробітництва між державами у 1991–2013 рр.;

- визначити основні напрями співпраці України та Чехії у сфері безпеки;

- проаналізувати позицію Чехії щодо російської агресії в Україну у 2014 та 2022 рр.;

- оцінити сучасний стан українсько-чеських відносин у контексті повномасштабної війни РФ проти України;

- визначити та схарактеризувати роль діаспори обох країн у налагодженні та розгортанні двосторонніх відносин.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять наукові принципи історизму та об'єктивності, що дозволяють всебічно та неупереджено проаналізувати розвиток українсько-чеських відносин. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціально-історичних методів.

До загальнонаукових методів відносимо аналіз, синтез, узагальнення, порівняння та класифікацію. Метод аналізу допоміг поділити дослідження на складові частини, зокрема, розглядаючи окремі аспекти українсько-чеських

відносин. Синтез дозволив узагальнити отримані результати у цілісну картину двостороннього партнерства між країнами. Це сприяло формулюванню висновків, метод порівняння увиразнив розуміння різних етапів відносин між Україною та Чехією. Класифікація дала змогу цілісно систематизувати джерела та різні підходи до дослідження теми.

Серед *спеціальних історичних методів* використано наступні: історико-порівняльний, історико-хронологічний, ретроспективний та історико-системний. Історико-хронологічний метод застосовано для висвітлення послідовності розвитку двосторонніх відносин між Україною та Чехією у 1991–2025 рр. Історико-порівняльний – допоміг зіставити особливості співробітництва на різних етапах. Ретроспективний метод був використаний для аналізу передумов розвитку двосторонніх відносин, а історико-системний забезпечив розгляд українсько-чеських відносин як складової системи міжнародних відносин.

До *емпіричних методів* належать, зокрема, опрацювання джерел, офіційних документів, міжнародних угод, матеріалів наукових робіт, статистичних даних та аналітичних матеріалів. Використання зазначених методів дозволило сформувати достовірну та ґрунтовну джерельну базу дослідження.

Хронологічні рамки дослідження. Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1991 до 2025 року. Початкова межа означена проголошенням незалежності України та початком формуванням державної зовнішньої політики. Кінцева – пов’язана із сучасним етапом розвитку українсько-чеських відносин, особливо контекстом повномасштабної війни РФ проти України та зміною системи міжнародної безпеки.

Наукова новизна і теоретичне значення кваліфікаційного дослідження. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі українсько-чеських відносин у контексті безпекового виміру у межах 1991 – 2025 рр. У роботі узагальнено основні етапи розвитку двосторонніх відносин держав, окреслено ключові напрямки взаємодії країн у сфері безпеки. Окрема увага присвячена аналізу ролі Чехії у підтримці України в умовах сучасних викликів.

З теоретичної точки зору значення започаткованої роботи полягає у поглибленні наукових уявлень про особливості розвитку міжнародних відносин у регіоні ЦСЄ, а також ролі України та ЧР у забезпеченні регіональної безпеки.

Практичне значення результатів дослідження. Результати дослідження мають вагоме практичне значення. Дослідження може бути використаним у навчальному процесі закладів вищої та середньої освіти при викладанні курсів із всесвітньої історії, міжнародних відносин, політології та сучасної політичної історії.

Матеріали роботи можна використовувати для підготовки лекцій, семінарських занять, а також розробки методичних рекомендацій, навчальних матеріалів та наукових досліджень з проблематики міжнародної безпеки та зовнішньої політики Української держави надалі.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були апробовані під час участі автора у міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференціях, круглих столах, публічних дискусіях і науково-просвітницьких заходах упродовж 2023–2025 рр.

Окремі положення дослідження були представлені на всеукраїнській науковій конференції «Історія: Рефлексії воєнної доби 2.0» (Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 23 травня 2023 р.) у доповіді «Україна та Чехія: сучасний вимір», отримала III місце в рамках міжнародного конкурсу студентських наукових робіт. Також результати дослідження презентовано під час Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання історичного розвитку України та світу очима молоді» (Харків, 2023) у доповіді «Україна та Чехія в умовах російсько-української війни: взаємодія та проблематика».

У 2024 році тематика українсько-чеських взаємин була представлена на Всеукраїнській науковій конференції «Історія міжнародних відносин XIX–XXI ст.» у межах секції з проблем історії міжнародних відносин Центрально-Східної Європи у доповіді «Україна та Чехія у сучасній системі міжнародних відносин: взаємодія, проблеми та перспективи», а також на міжнародній науковій

конференції «The Long XIX Century of Ukrainian History» у доповіді «Чеська національна меншина, її життя у західній, центральній та південній Україні в 1772–1900-х роках». Окремі аспекти дослідження були висвітлені на I Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми історичної науки та освіти у дослідженнях молодих учених» у доповіді «В'ячеслав Чорновіл та Вацлав Гавел у розбудові національних державностей».

Важливим напрямом апробації стала участь у міжнародному науково-практичному саміті молодих учених «Об'єднані в Європі: Україна, Польща, Чехія» (Тернопіль–Вроцлав–Прага–Брно, 2024), де автор представив доповідь «1968 рік в історії Чехословаччини у контексті європейських цінностей». Також результати дослідження були представлені на міжнародній конференції «Тоталітарний спадок і сучасна меморіальна політика: європейський контекст та регіональні особливості» у доповіді «"Сила безсилах" Вацлава Гавела в європейському історичному досвіді».

У 2024–2025 рр. окремі результати дослідження опубліковані у наукових збірниках. Зокрема, тези «В'ячеслав Чорновіл та Вацлав Гавел у розбудові національних державностей», стаття «Еміграція українців до Чехії після повномасштабного вторгнення РФ в Україну: основні риси, проблеми, нові можливості», а також тези «"Сила безсилах" Вацлава Гавела у переосмисленні суспільно-політичних цінностей в Чехословаччині» [1-3].

Практичне значення апробації результатів дослідження підтверджується також участю автора у громадській та міжнародній діяльності, пов'язаній з українсько-чеською тематикою. Так, автор брав участь в Українському молодіжному форумі при Уряді Чеської Республіки, міжнародних дискусійних майданчиках та науково-просвітницьких проєктах, присвячених питанням збереження української ідентичності за кордоном та розвитку українсько-чеських відносин.

Окреме значення для апробації результатів дослідження мала комунікація автора з представниками дипломатичних установ та громадського сектору. У

процесі підготовки роботи використовувалися консультації та коментарі представників української дипломатичної установи в Чеській Республіці.

Структура й обсяг бакалаврської роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, п'яти розділів, підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг праці становить 79 сторінок, з них основний текст 60 сторінок. Список використаних джерел налічує 135 позицій.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН

Дослідження українсько-чеських відносин у 1991–2025 рр. є пріоритетом проблематики взаємовідносин у регіоні Центрально-Східної Європи та системи міжнародної безпеки після завершення «холодної війни». Науковий інтерес до означеної теми поступово зростає та, попри таку тенденцію, окреслені питання не отримали достатнього комплексного висвітлення та аналізу, особливо у сфері безпекового співробітництва між Україною та Чеською Республікою.

Аналізуючи історіографію та для кращого розуміння бази, яку вона складає в даному дослідженні, її можна поділити на вітчизняну й зарубіжну (в тому числі чеську) – це дозволяє повніше розкрити усю картину дослідження українсько-чеських відносин.

Вітчизняна історіографія значною мірою представлена науковими працями, присвяченими дослідженню міжнародної політики та міжнародних відносин України у постбіполярній системі світу. Зокрема, важливе значення для аналізу проблеми мають праці А. М. Зленка «Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін» [4], Г. М. Перепелиці «Україна – Росія: війна в умовах співіснування» [5], Ф. М. Рудича «Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти» [6], а також колективна монографія «Воєнна безпека України на межі тисячоліть» [7]. У зазначених дослідженнях аналізуються основні тенденції трансформації міжнародної системи після розпаду СРСР, розглядається місце України у європейській та світовій політиці, а також питання забезпечення національної безпеки держави.

Окрему увагу науковці приділяють проблемам міжнародної та національної безпеки України. Вагомий внесок у дослідження цієї тематики зробили В. П. Горбулін у праці «Світова гібридна війна: український фронт» [8], а також В. Є. Хаустова і Н. В. Трушкіна у монографії «Національна безпека України у повоєнний період: концептуальні засади та механізми забезпечення»

[9]. Автори розглядають трансформацію сучасної системи міжнародної безпеки, особливості гібридних воєн, а також роль України у сучасних геополітичних процесах.

Як зазначалося вище, безпосередньо українсько-чеські відносини у вітчизняній історіографії мало досліджені, здебільшого розглядаються в контексті ширшої співпраці України з державами ЦСЄ та ЄС.

Певний виняток та особливе місце становлять сучасні наукові доробки. У них аналізуються окремі питання двосторонніх відносин. У дослідженні *Intercultural cooperation in the context of modern Czech-Ukrainian relations* Л. Біловус, О. Гомотюк, О. Стефанишин [10], аналізують міжкультурні зв'язки між Україною та Чехією, що свідчить про розвиток гуманітарного співробітництва.

Щодо питань наукової та освітньої співпраці між обома країнами, то вони висвітлюються у праці М. Філіпович «Культурно-наукове співробітництво Чехії та України: новітній етап» [11], де розглядається та акцентується увага на контактах України та ЧР в академічному вимірі. Історичні передумови українсько-чеських відносин, що також важливо знати перед вивченням подібної теми, досліджуються у роботі Д. Іщенка «Контакти М. С. Грушевського з чеською професурою» [12]. Автор присвячує працю першим контактам українських та чеських науковців, що дозволяє простежити давні корені двосторонньої співпраці.

Окрему увагу слід звернути на дослідження Л. Павлишин «Зовнішня політика Чеської Республіки крізь призму історіографії» [13], у якому аналізується зовнішня політика ЧР, що є важливим для розуміння українсько-чеських відносин.

Таким чином, для української історіографії є притаманним розгляд українсько-чеських відносин здебільшого у ширшому аналізі та дослідженні міжнародних процесів у ЦСЄ. Це викликає необхідність створення комплексного дослідження даної теми.

У зарубіжній історіографії українсько-чеські відносини розглядаються фактично, як і у вітчизняній – в контексті трансформації міжнародної системи, розширення європейських та євроатлантичних структур.

Якісний внесок у дослідження цих процесів зробили Judt T. *Postwar: A History of Europe Since 1945* [14], Lucas E. *The New Cold War: Putin's Russia and the Threat to the West* [15], Sakwa R. *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands* [16], у працях цих західних інтелектуалів аналізуються геополітичні зміни в Європі, політика Західних держав, зокрема щодо пострадянського простору та ролі України у новій системі міжнародних відносин.

Окреме важливе значення мають дослідження безпекових аспектів сучасних міжнародних відносин, зокрема у контексті російської збройної агресії проти України. У працях Galeotti V. *The Weaponisation of Everything* [17], та Rácz A. *Russia's Hybrid War in Ukraine* [18], розглядаються особливості, наприклад, гібридної війни, трансформації Європи та роль ЦСЄ у підтримці України. Значну роль у сучасній зарубіжній літературі відіграють аналітичні центри та міжнародні організації. Наприклад, у матеріалах Centre for European Policy Studies [19], аналізуються відносини між Європейським Союзом та Україною, зокрема, участь та роль у цих відносинах Чеської Республіки.

Дослідження European Union Institute for Security Studies [20], заторкує питання європейської оборонної політики, що, звичайно, зв'язано із Україною.

Особливе місце у дослідженні тематики українсько-чеських відносин посідає чеська історіографія, де дану тему чеські науковці розглядають предметніше.

У праці Drulák P. *Theory and Practice of Czech Foreign Policy* [21] пропонується аналіз зовнішньої політики Чеської Республіки, ролі у ЄС та НАТО, а також ключових напрямів співпраці з Україною.

Важливими є аналітичні матеріали Association for International Affairs (АМО) [22], у яких досліджується політика ЧР щодо України, а також підтримка в умовах агресії РФ в Україну.

Окремий напрям становлять дослідження соціально-економічних і міграційних процесів. Важливими, наприклад, є статистичні дані Czech Statistical Office [23], які дозволяють оцінити цілісно масштаби української міграції до Чехії, а матеріали International Organization for Migration [24], відображають сучасні міграційні хвилі, пов'язані з війною. Центральним та важливим доробком у контексті вивчення історії української діаспори в Чехії є праця чеського історика (українського походження) Богдана Зілінського *Ukrajinci v Čechách a na Moravě*, де автор розглядає основні етапи еміграції українців та розвиток української громади у різні історичні періоди [25].

Підсумовуючи зарубіжну та чеську історіографію, можна сказати, що вона зосереджується, передусім, на сучасних політико-безпекових питаннях українсько-чеських взаємин, також розглядаються і соціально-економічні відносини. Ці проблеми аналізуються у контексті європейських процесів та політики регіону ЦСЄ.

Тож, проаналізувавши стан вітчизняної, зарубіжної та чеської історіографії можна дійти висновку, що цілісних наукових досліджень, присвячених безпосередньо проблемам міжнародних відносин, політики регіону Центрально-Східної Європи та окремими аспектам співпраці України з Чехією немає.

Вітчизняна історіографія представлена працями, у яких досліджуються загальні тенденції розвитку української зовнішньої політики, інтеграції до європейських структур України та сучасні виклики міжнародної безпеки. Українсько-чеські відносини у даних працях як окремий цілісний об'єкт дослідження відсутній, розглядається в узагальненому широкому форматі співпраці України із державами ЦСЄ.

Зарубіжна історіографія більше зосереджена на змінах щодо міжнародної системи після завершення «холодної війни», розширенні ЄС та НАТО, а також значенні та ролі ЦСЄ. У даних дослідженнях українсько-чеські відносини розглядаються крізь призму великих геополітичних процесів.

Чеська історіографія відзначається прикладним та сучасним підходом, приділяється увага двостороннім відносинам між державами, особливо після 2014 та 2022 рр., з початком агресії РФ в Україну.

Окремо варто зауважити, що сучасна історіографія доволі наповнюється різними аналітичними звітами міжнародних, урядових та неурядових організацій. Зростає роль таких матеріалів. Адже вони дозволяють краще аналізувати процеси у сфері міжнародних відносин та безпеки сьогодення.

Разом із тим, попри значну кількість досліджень, слід констатувати відсутність комплексних наукових праць, у яких українсько-чеські відносини розглядалися б як цілісне явище у поєднанні історичного та безпекового аспектів у період 1991 – 2025 рр. Відповідно, це зумовлює необхідність широкого та ґрунтовного дослідження українсько-чеських відносин із урахуванням їх еволюції, сучасного стану та ролі у забезпеченні регіональної стабільності.

Джерельна база. Джерельна база дослідження українсько-чеських відносин у період із 1991 по 2025 рр. є різноплановою за змістом і включає широкий масив документів, що дозволяють всебічно аналізувати політичні, безпекові, економічні та гуманітарні аспекти співпраці між Україною та Чеською Республікою. Згідно сучасних наукових підходів використані джерела варто класифікувати за їхнім походженням та важливістю. У межах цього дослідження можна визначити такі основні групи джерел, як:

1. Нормативно-правові акти та офіційні документи влади України і Чеської Республіки.
2. Матеріали міжнародних організацій.
3. Статистичні та аналітичні видання.
4. Публічні виступи, заяви, офіційні повідомлення.
5. Інформаційно-аналітичні матеріали та звіти аналітичних центрів.
6. Інтернет-ресурси.

Запропоновані джерелознавчі засоби дозволяють системно дослідити та розв'язати основні науково-дослідницькі завдання запропонованої праці.

Вагоме місце у дослідженні теми займають нормативно-правові акти та офіційні документи, які дають можливість простежити розвиток українсько-чеських відносин на державному рівні, а також виявити основні напрямки співпраці у політичній та безпекових сферах. До цієї групи джерел також варто віднести міжнародні договори, міжурядові угоди, декларації, офіційні документи органів державної влади України та ЧР.

Важливе значення мають матеріали Міністерства закордонних справ України [26]. Ці документи містять інформацію про встановлення дипломатичних відносин між обома країнами, розвиток політичного діалогу, а також двосторонню співпрацю у різних сферах. У цьому контексті ціннісними є матеріали Міністерства закордонних справ Чехії [27], які відображають підтримку чеської сторони України у боротьбі проти агресії РФ, євроінтеграції та реакцію на сучасні безпекові виклики.

Значну частину джерельної інформації становлять нормативно-правові акти, які представлені у системі законодавства Верховної Ради України [28]. Вони містять тексти міжнародних договорів між Україною та Чеською Республікою, зокрема у сферах безпекової допомоги, соціального забезпечення та економічного співробітництва. Особливе місце займають документи, пов'язані з інтеграційними процесами України та її співпрацею з міжнародними структурами. Тут є важливими матеріали Європейського Союзу [20], які відображають участь Чехії у формуванні політики підтримки України. Звернувши увагу на безпековий вимір, варто зауважити на документи НАТО [29], які дозволяють дослідити забезпечення миру і безпеки на континенті та проаналізувати історико-безпековий аспект українсько-чеських відносин, зокрема те, як ЧР допомагала у зміцненні обороноздатності Української держави.

Тож, загалом, нормативно-правова база та офіційні документи становлять основу джерельної бази дослідження, забезпечуючи достовірність та об'єктивність вивчення українсько-чеських відносин.

Наступну важливу групу джерел складають матеріали міжнародних організацій та аналітичних центрів. Особливе значення мають документи Centre

for European Policy Studies [19], у яких розглядаються відносини між Україною та Європейським Союзом, роль членів ЄС, зокрема ЧР у підтримці України. Значимим джерелом для глибшого розуміння безпекової ситуації у Європі з моменту агресії РФ в Україну є публікації European Union Institute for Security Studies [20], дослідження включає наслідки агресії РФ проти України та реакцію європейських держав.

Істотне значення мають матеріали чеського аналітичного центру Association for International Affairs [22]. Дослідники зосередилися та підготували матеріали щодо зовнішньої політики Чеської Республіки, її участі у санкційній політиці до РФ, підтримки України у військовій, гуманітарній та політичній сферах. До цього можна додати також аналітичні звіти міжнародних організацій, що заторкують питання сучасної безпеки. Зокрема, матеріали International Organization for Migration [24] окреслюють міграційні процеси, пов'язані з війною в Україні, включаючи міграцію українців до ЧР.

Використання означених джерел дає можливість не лише охарактеризувати офіційну політику обох держав, а й проаналізувати сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин, безпекових аспектів та ефективності співпраці між Україною та Чехією. Аналізуючи усю сукупність джерел, варто підкреслити важливість статистичних та аналітичних матеріалів, які дозволяють дослідити соціально-економічний та гуманітарний вимір українсько-чеських відносин. Суттєве значення мають дані Czech Statistical Office [23], які містять офіційну статистику щодо кількості українських громадян у Чеській Республіці, їхнього соціального статусу, зайнятості та динаміки міграційного процесу. Це значно краще допомагає уточнити масштаби української діаспори у Чеській Республіці.

Наступними джерелами у вимірі статистики є International Organization for Migration [24], в яких висвітлюються сучасні міграційні процеси, пов'язані з війною в Україні, інтеграція українських біженців в країнах ЄС, зокрема в Чехії. Матеріали Державної служби статистики України [30] містять дані про зовнішньоекономічні зв'язки України, обсяг торгівлі з Чеською Республікою та інші показники економічного партнерства.

Значимим доповненням до джерельної бази є публічні виступи, офіційні заяви та повідомлення органів державної влади обох країни, які дозволяють проаналізувати позиції України та Чехії щодо ключових питань двосторонніх відносин. Зокрема, матеріали Офісу Президента України [31], які містять інформацію про двосторонні зустрічі, переговори та підписання угод між Україною та Чеською Республікою, що дозволяє простежити перебіг двосторонніх відносин на найвищому рівні. Наприклад, матеріали офісу містять офіційний договір – «Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Чеською Республікою» [32], який відображає сучасний стан відносин держав у сфері безпеки.

Важливим джерелом є офіційні повідомлення урядових структур ЧР, зокрема, Government of the Czech Republic [33], які відображають позицію Чехії щодо підтримки України, включаючи питання військової допомоги, санкційної політики та участі у міжнародних ініціативах.

Тож, проаналізувавши джерельну базу дослідження українсько-чеських відносин у 1991–2025 рр., можна констатувати, що вона є комплексною та репрезентативною, охоплює нормативно-правові акти, матеріали міжнародних організацій, статистичні дані, аналітичні звіти та офіційні публічні заяви, що дозволяє цілісно дослідити пріоритетні аспекти співпраці між Україною та Чехією. Ці види джерел дозволяють також об'єктивно та достовірно провести дослідження, простежити усю повноту українсько-чеських відносин у контексті трансформації міжнародної системи безпеки.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН У 1991–2013 РР.

2.1. Встановлення дипломатичних відносин між Україною та Чехією.

Початковим етапом становлення українсько-чеських відносин є 1991 рік. Станом на 1991 рік, після проголошення незалежності України, одним із ключових завдань зовнішньої політики держави стало встановлення дипломатичних відносин із країнами Центральної та Східної Європи, зокрема із Чеською Республікою. Формування та зародження українсько-чеських відносин відбулося в умовах зміни міжнародної системи після завершення «холодної війни» та розпаду соціалістичного табору під егідою СРСР.

8 грудня 1991 року Чеська та Словацька Федеративна Республіка (ЧСФР) визнали незалежність України [34]. Уже 30 січня 1992 року обидві країни встановили дипломатичні відносини, а у травні 1992 року прем'єр – міністр ЧСФР ініціював підписання договору між країнами про Добросусідство та дружні відносини [34].

Однак, ініціатива не була завершена підписанням через зміну внутрішньо-політичної ситуації в ЧСФР. У результаті подій «Оксамитової революції» та «Оксамитового розлучення» на карті Європи Чехословаччина припинила існування. З'явилися нові незалежні держави – Чеська Республіка та Словацька Республіка. Тож, контекст українсько-чеських відносин у цей момент міняється. Незважаючи на те, що політичним центром ЧСФР була Прага, а чеський політикум набагато сильніший за словацький, зовнішньо Україна станом на 1991 – кінець 1992 років провадила дипломатичні відносини саме із державою федерацією Чеських та Словацьких земель.

1 січня 1993 року Чеська Республіка стала повністю незалежною державою. У цей же день Україна визнала незалежність ЧР та встановила дипломатичні відносини із країною [34]. Від цього моменту розпочався процес формування договірно-правової бази двостороннього співробітництва, що стало фундаментом для розвитку відносин. Важливу роль у процесі становлення

українсько-чеських відносин на перших етапах незалежності обох держав відіграли органи зовнішньополітичного відомства, а саме Міністерство закордонних справ України, а також Міністерство закордонних справ Чеської Республіки. Ці інституції забезпечували координацію дипломатичних контактів та укладання міжурядових угод.

Упродовж 1990-х – початку 2000-х років підписано низку важливих договорів, що охопили ключові сфери: політичну, економічну, культурну та правову співпрацю. Цей етап заклав фундамент та сталий розвиток відносин між країнами. Зокрема важливу роль відіграло укладання «Угоди про торговельно-економічне співробітництво, взаємний захист інвестицій, правову допомогу та соціальне забезпечення громадян» [35].

У цьому контексті на початковому етапі двосторонніх відносин варто відзначити вклад очільників дипломатичних місій України в Чехії та Чехії в Україні. Саме через Посольства обох країн провадилася та готувалася робота у сфері комунікації та співпраці України та ЧР. Тому роль Послів України та Чехії від 1993 і до 2025 р. залишається однією із ключових у контексті співпраці обох країн. Інформацію про повний перелік Послів України в Чеській Республіці та Послів Чеської Республіки в Україні подано, відповідно, у Додатках 1 та 2.

Першим Надзвичайним та Повноваженим Послом України в Чехії у 1993–1995 рр. був письменник, громадський та політичний діяч, дипломат Роман Мар'янович Лубківський, котрий дипломатичну службу розпочав ще у 1992 році в якості Посла України в ЧСФР [36]. Він провадив діяльність у контексті розвитку та закладення фундаменту українсько-чеських відносин, активно сприяв міжурядовому діалогу та підписанню низки договорів між країнами. Його особиста дружба з президентом ЧР Вацлавом Гавелом сприяла в усіх необхідних аспектах двосторонньої співпраці. У спогадах українознавця Миколи Мушинки зазначається: «З розмов з ним (Лубківським), я знаю, що вони були дуже добрими друзями з президентом Чехословаччини, потім Чехії, Вацлавом Гавелом. Вони разом їздили, говорили про літературу, про політику» [37].

У такому ж напрямку працював і колега Р. Лубківського Надзвичайний та Повноважний Посол Чеської Республіки в Україні Павел Маша [38]. П. Маша був призначений Послом Президентом Чехії В. Гавелом 1 березня 1993 року, перебував на цій посаді до 1997 року [39]. Спільними зусиллями обох дипломатів та державників Лубківського та Маши українсько-чеські відносини отримали добре підґрунтя для співпраці надалі.

У 1993–2009 рр. між Україною та Чехією було укладено понад 34 міжурядові угоди різного характеру [26]. У межах цього ж періоду розпочалися активні спільні двосторонні зустрічі на різних рівнях, що здійснювалися у формі офіційних візитів, перемовин та участі у міжнародних заходах.

Одним із перших важливих кроків у налагодженні співпраці став офіційний візит Міністра закордонних справ України Анатолія Зленка до Чеської Республіки у березні 1994 р. [41]. Цей візит сприяв активізації дипломатичного діалогу між країнами. Подальший розвиток відносин був закріплений під час державного візиту Президента України Леоніда Кучми 25–26 квітня 1995 року до Чеської Республіки, у ході якого було підписано «Договір про дружні відносини та співробітництво» – один із базових документів українсько-чеських відносин [40–41].

Наступним важливим етапом стало здійснення взаємних візитів представників зовнішньо-політичних та оборонних відомств. У жовтні 1995 р. Україну відвідав Міністр закордонних справ ЧР Йозеф Заленєца, а в квітні 1996 року відбувся візит Міністра оборони України В. Шмарова в ЧР [26]. Ці зустрічі засвідчили поступове формування співпраці у сфері безпеки.

Вагомим етапом розвитку українсько-чеських відносин став візит Президента Чеської Республіки Вацлава Гавела в Україну у 1997 році з 30 червня по 2 липня [42]. Значну підготовку в даному напрямі в 1996–1997 роках провели МЗС Чехії та України. Приїзд В. Гавела став першим офіційним державним візитом президента ЧР в Україну. В рамках зустрічі з Президентом України Леонідом Кучмою 2 липня 1997 року було підписано Спільну заяву Президентів України і Чеської Республіки, в якій визначалися основні напрямки розвитку

діалогу між державами [42]. Сторони підтвердили наміри розвивати відносини у векторі політичного діалогу, розвитку торговельно-економічних відносин, а також у сфері європейської безпеки. Таким чином, візит В. Гавела в Україну у 1997 році став важливим кроком щодо перспектив розвитку українсько-чеських відносин.

Загалом, у рамках 1993–2010 рр. між Україною та Чехією відбулися десятки інтенсивних переговорів, які перевели спільні відносини із площини розбудови у простір сталого діалогу та усталених взаємовідносин [40].

2.2. Політичне та економічне співробітництво у постсоціалістичний період.

З етапом завершення «холодної війни» та розпаду соціалістичного блоку Україна та Чехія опинилися в умовах глибоких змін у політичній та економічній сферах. Обидві держави розпочали поступовий перехід від планової до ринкової економіки, а також процес демократизації суспільного й політичного життя країн. Політичне співробітництво між Україною та Чехією у 1990-х роках розвивалося в умовах пошуку нових та дієвих моделей зовнішньої політики. Водночас, курси країн дещо різнилися. Чеська Республіка досить швидко визначила свій шлях на інтеграцію в ЄС та НАТО, тоді як Україна намагалась балансувати між великими геополітичними блоками, здебільшого схиляючись до співпраці з Росією.

Ця асиметрія зовнішньополітичного підходу впливала і на двосторонні відносини. Для Чехії Україна розглядалася як важливий, та не пріоритетний партнер, тоді як Україна бачила в Чехії приклад успішної постсоціалістичної трансформації до європейських структур. Саме тому можна відзначити, що політичний діалог між державами мав на меті доволі рамкові прагматичні відносини, націлені на розвиток дипломатичних контактів та стабільність регіону ЦСЄ.

Особливого значення для України набув досвід Чехії у проведенні ефективних економічних реформ, зокрема, у сферах приватизації, лібералізації ринку та інтеграції до європейського економічного простору. Україна усі ці

процеси переживала поступово та повільно, що і відображалось на економічному потенціалі держави. Економічне співробітництво на початковому етапі між країнами характеризувалося відносно низькими рівнем взаємодії у торгівлі. Та уже з кінця 1990-х років спостерігалось поступове зростання економічної взаємодії. Важливу роль у розвитку економічних відносин мало підписання «Угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій» у 1995 році [43], яка створила правові основи для ведення бізнесу, а також «Конвенції про уникнення подвійного оподаткування», підписаної у 1999 році [44], що значно спростило фінансово-економічні відносини між об'єктами господарств обох країн. Важливі угоди були укладені у сфері енергетики, хоча вони перегукуються уже з безпековим виміром, для економіки мали також важливе значення. Серед прикладів наведемо такі, як «Угода про співробітництво в галузі атомної енергетики» та «Угода про співпрацю у боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом і незаконним обігом наркотичних речовин», підписані у 1997 році [45-46]. Вони свідчили про закріплення економічної співпраці й вихід на рівень безпекових ініціатив.

Поглибленню економічної співпраці сприяли і діалоги на високому рівні. Зокрема, під час державного візиту Президента України Віктора Ющенка до Чеської Республіки у березні 2009 року [47]. Серед питань, які обговорювалися, були – енергетика, інвестиції та взаємоспівпраця в рамках інтеграційного процесу України в економічне середовище ЄС [47]. Важливим також став візит прем'єр-міністра ЧР Мірека Тополанека в Україну у вересні 2008 року [47]. Під час його перебування було проведено українсько-чеський бізнес-форум, що сприяв активізації економічних контактів у державному та приватному секторах [48].

Основу двосторонньої торгівлі в цей час становили поставки продукції машинобудування, транспортного обладнання, електротехніки та хімічної промисловості з чеської сторони, з української – експортування, здебільшого, металопродукції, сировини та продукції аграрного сектору. У цьому контексті Чехія виступала технологічніше розвиненим партнером, в той час як Україна

виступала аграрнішим. Важливим фактом розвитку економічного співробітництва стало набуття Чеською Республікою членства в Європейському Союзі у 2004 році [49]. Це відкривало нові можливості для України у контексті виходу на європейські ринки через чеський напрям, а з іншого – ускладнило доступ українських товарів на ринок Чехії внаслідок запровадження європейських стандартів й регуляторних вимог. Варто відзначити, що сприяння цих ініціатив здійснювалося через різні бізнес-форуми, контакти на рівні міжурядових комісій та двосторонніх економічних платформ.

Таким чином, у пост-соціалістичний період в 1991–2013 рр., політичне та економічне співробітництво між Україною та Чехією формувалося під впливом трансформаційних процесів у сферах економіки та політики держав. Попри різні темпи розвитку реформ і зовнішньополітичного курсу, сторонам вдалося налагодити стабільний політичний діалог та створити необхідні умови для економічної співпраці. Чехія успішно інтегрувалася до ЄС та НАТО, поступово зміцнювала свою економічну силу, тоді як Україна ці процеси долала поступово, із труднощами. Водночас, у напрямку економіки була сформована договірно-правова база, регулярні політичні та економічні контакти сприяли позитивним торгівельним відносинам.

2.3.Співпраця у сфері безпеки, інтеграційні орієнтири України і Чехії та криза двосторонніх відносин.

Співпраця України та Чеської Республіки у сфері безпеки в 1991–2013 роках формувалася в умовах становлення нової архітектури європейської безпеки. Проаналізувавши політичний та економічний аспект українсько-чеських відносин можна зазначити, що безпековий діалог мав більш прикладний характер і реалізовувався через укладання цілої системи спеціальних міждержавних угод, розвиток співпраці між правоохоронними та оборонними структурами, а також участю у багатосторонніх євроатлантичних процесах.

Початковим етапом формування співпраці у сфері безпеки був безпосередньо час створення договірно-правової бази двосторонніх відносин.

Одним із ключових документів у цій сфері стала «Угода про співробітництво в галузі атомної енергетики» та «Угода про співпрацю у боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом і незаконним обігом наркотичних речовин» (1997 р.) [45-46]. Обидва документи допомагали країнам долати розвиток організованої злочинності у пост-соціалістичному просторі, боротьбу з «мафією». Документ про атомну енергетичну співпрацю передбачав обмін досвідом у сфері експлуатації атомних електростанцій, підвищення рівня ядерної безпеки та дотримання дотриманням міжнародних стандартів контролю за використанням ядерних матеріалів. Уваги заслуговує «Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки про захист таємної інформації» [50]. Адже вона захищала обидві країни у чутливих питаннях конфіденційної інформації у всіх сферах двосторонніх відносин.

Розвиток цього напрямку надалі відбувався у рамках розширення системи двосторонніх угод, які охоплювали питання правової допомоги, міграційної політики, захисту прав громадян та прикордонного співробітництва [28;35]. Упродовж 1997–2010 рр. між Україною та Чехією було укладено значну кількість міжурядових угод, частина з яких прямо або опосередковано заторкували безпекову тематику [35]. Це сприяло формуванню системи двосторонньої взаємодії, яка відповідала новим безпековим викликам у регіоні та Європі.

Особливий вплив на розвиток співпраці у сфері безпеки має євроатлантичний курс Чеської Республіки. Після вступу до НАТО у 1999 році Чехія стала активним учасником формування колективної безпеки в Європі та світі [51]. Дедалі більше ЧР почала відгравати важливу роль посередника та підтримуючого партнера України у контексті співпраці із НАТО. З початком робочих консультацій Україна–НАТО, Чехія підтримувала процес реформування українського сектору безпеки, запровадження євроатлантичних принципів, розвиток демократичного цивільного контролю над збройними силами, а також адаптацію українського законодавства до стандартів Північноатлантичного альянсу [52].

У ці роки також є характерною зміна інтеграційних орієнтирів України. Якщо Чехія до кінця 1990-х рр. остаточно інтегрувалася в західні структури, то Україна тривалий час тримала проєвропейський та проросійський курс на одному рівні, намагаючись балансувати між геополітичними силами. Лише після подій Помаранчевої революції 2004 року було зроблено спробу активізувати курс на вступ до НАТО. Однак, цей процес виявився довготривалим для України, насамперед, через необхідність формування прозахідної політичної еліти в середині країни та донесення до широких мас необхідності курсу до НАТО.

Показовим у цьому контексті став саміт НАТО в Бухаресті у квітня 2008 року, під час якого Україна не отримала План дій щодо членства [53]. Незважаючи на формування дипломатичної підтримки України з боку окремих держав ЦСЄ, зокрема Чехії, відсутність консенсусу серед членів Альянсу, жорстка позиція та тиск РФ на такі країни, як Німеччина та Франція, відсутність внутрішньополітичної єдності українського політикуму, привели до того, що Україна не змогла реалізувати цей етап інтеграції.

Окрему увагу у цей час заслуговує розвиток та, водночас, певна криза двосторонніх відносин між країнами періоду урядів Юлії Тимошенко (2005; 2007–2010), який характеризувався, з одного боку, активізацією євроатлантичного курсу України, а з іншого – внутрішньополітичною нестабільністю. У цей час Чехія і надалі зберігала підтримку України та двосторонніх контактів, однак, відсутність узгодження між ключовими політичними інституціями української влади, а саме Президента та Уряду, негативно відбивалися на ефективності не лише українсько-чеської взаємодії, а, загалом, зовнішньої політики України.

Важливим напрямом у цей період двосторонніх відносин залишався контакт на високому рівні, зокрема Прем'єр-міністра Чеської Республіки Мірека Тополанека до України у вересні 2008 року, хоча візит здебільшого мав економічний характер, в рамках якого обговорювалися питання, зокрема, енергетичної безпеки [48]. Водночас, безпекова складова цих переговорів

поступово відходила на задній план, поступаючись місцем економічній проблематиці.

Нелегким випробуванням для двосторонніх відносин між Україною та Чехією, усієї енергетичної безпеки Європи, стала газова криза 2009 року, яка призвела до припинення транзиту російського природного газу через територію України до країн ЄС, включаючи Чехію. У цей період Чеська Республіка, яка головує в Раді ЄС, була безпосередньо залучена до врегулювання ситуації та виступала за швидке відновлення постачання енергоносіїв [54-55]. Під час даної кризи багато країн ЄС, в тому числі Чехія, під впливом російської дезінформаційної кампанії почали ставити під сумнів надійність України, як транзитної держави, що негативно вплинуло на імідж держави в Чехії та ЄС загалом.

Особливо важким етапом двосторонніх відносин за весь період співіснування України та Чехії стала криза 2009–2011 років, яка продемонструвала вразливість двостороннього діалогу до політичних і внутрішньодержавних рішень. Ключовим фактором загострення стало надання Чеською Республікою політичного притулку колишньому міністру економіки України уряду Юлії Тимошенко – Богдану Данилишину у січні 2011 року [56]. Чехія пояснювала це рішення присутністю в Україні політичного переслідування, що спонукало її відреагувати на запит згідно з європейськими підходами до захисту прав людини. Українська влада з урядом Юлії Тимошенко (а згодом вже адміністрацією Віктора Януковича, що продовжила цю лінію), сприйняли даний крок як недружній акт і втручання у внутрішню політику країни. У відповідь Україна вдалася до жорсткого дипломатичного кроку: у травні 2011 року було оголошено персонами нон грата двох чеських дипломатів, яких звинуватили у діяльності, яка не входила у рамки дипломатичних правил та згідно протоколу, а саме шпигунстві [57]. Чехія відповіла симетрично – виславши декількох українських дипломатів [58]. Ця криза призвела до серйозного охолодження двосторонніх відносин та мала свої наслідки.

По-перше, суттєво знизився рівень політичної довіри між країнами. По-друге, ситуація продемонструвала різницю у ціннісних орієнтирах. Чехія, як член ЄС, діяла в рамках європейського законодавства та стандартів. Україна ж у той момент перебувала за межами європейського законодавства та проходила етап удосконалення судової системи, яка була заполітизована. По-третє, криза вплинула на безпекову складову співпраці. Хоча формально укладені раніше угоди продовжували діяти, фактично інтенсивність контактів у сфері оборони та безпеки суттєво знизилися.

Важливо відзначити, що навіть у період кризи повного провалу відносин не відбулося. Зустрічі на державному рівні продовжувалися, але здебільшого не на високому рівні та у строгій та протокольній атмосфері. Починаючи з 2012 року почала відбуватися поступова нормалізація відносин.

Станом на 2013 рік українсько-чеське співробітництво у сфері безпеки та політики характеризувалося поступовим розвитком на основі договірно-правової бази, однак залишилося вразливим до політичних криз наприкінці 2000-х років. Українсько-чеські відносини стали вразливими перед енергетичною кризою в Україні у 2009 році та дипломатичним напруженням 2011 року. Разом з тим, період 1997–2013 років визначив зміст та фундамент безпекових угод та співпраці, яка продовжувалася до 2013 року. З початком нових безпекових викликів та збройної агресії РФ в Україну українсько-чеське співробітництво кардинально змінилося у практичніший та інституційний вимір.

Підсумовуючи становлення та розвиток українсько-чеських відносин у 1991–2013 рр., зазначимо наступне – дослідження показало, що формування двостороннього співробітництва формувалося під впливом великих трансформаційних процесів міжнародної системи після завершення «холодної війни» та розпаду соціалістичного табору.

На початковому етапі ключову роль відіграло встановлення дипломатичних відносин і формування договірно-правової бази. Упродовж періоду 1990-х – початку 2000-х років було закладено фундамент українсько-чеських відносин через підписання системи угод у політичній, економічній,

правовій та гуманітарній сферах, а також шляхом активізації важливих міждержавних контактів на високому рівні. Особливе значення набував особистісний фактор перших дипломатів України та Чехії, які багато працювали над становлення двосторонніх відносин та організації зустрічей на високому рівні.

Політичне та економічне співробітництво розвивалося по-різному, що зумовлювалося темпами трансформації обох країни у внутрішньополітичному та зовнішньополітичному вимірах. Чеська Республіка швидко інтегрувалася до європейських та євроатлантичних структур, тоді як Україна тривалий час перебувала у стані пошуку сильного геополітичного партнера та напрямку зовнішнього курсу. Попри це, сторонам вдалося сформувати стабільний механізм взаємодії та співпраці у всіх ключових областях економіки, безпеки та політики. Важливу роль у цьому відіграли двосторонні угоди щодо захисту інвестицій, боротьби з організованою злочинністю, захисту таємної інформації та інші.

У сфері безпеки співробітництво між Україною та Чехією поступово розширювалося, особливо наприкінці 1990-х – початку 2000-х років. Охоплювалися питання військово-технічної взаємодії та участі у міжнародних безпекових ініціативах. Разом з цим, цей напрям залишався все ж обмеженим через різні зовнішньополітичні орієнтири держав: членство Чехії в НАТО та позаблоковий статус України до 2014 року.

Окремої уваги заслуговує криза двосторонніх відносин 2009–2011 рр., яка стала важливим місцем вразливості партнерства перед відповідними політичними подіями. Надання Чехією політичного притулку українському високопосадовцю, подальше взаємне вислання дипломатів та енергетична криза в Україні призвели до погіршення відносин і зниження рівня довіри між країнами. Водночас, цей етап не був довготривалим, а сама криза не зруйнувала стратегічні напрями співпраці.

Загалом, у період з 1991 по 2013 роки українсько-чеські відносини пройшли шлях від становлення до формування відносно стабільного партнерства. Чехія виступала більш інтегрованим та сильнішим в економічному

плані партнером, тоді як Україна перебувала у процесі трансформації. Незважаючи на певні труднощі та окремі кризові моменти, було створено міцну інституційну та договірну основу відносин, яка стала підґрунтям розвитку відносин уже в нових умовах геополітичних викликів після 2014 року.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ (2014–2025 РР.)

3.1. Реакція Чехії на російську агресію проти України (2014–2021 рр.).

З початком Революції Гідності в Україні та зміни політичної еліти відбулася і фундаментальна зміна зовнішньополітичного курсу України в ці роки. З 2014 року Україна чітко визначила прозахідну політику та інтеграцію в європейські економічні та безпекові структури того, що так не вистачало у 1990-х та 2000-х роках. Російська агресія проти України в 2014 році стала ключовим фактором трансформації системи безпеки у Європі [59]. Для Чеської Республіки ці події стали серйозним викликом як у контексті формування власної зовнішньої політики, так у межах зобов'язань як члена НАТО та Європейського Союзу. З 2014 р. українсько-чеські відносини переходять у потужнішу та інтегровану площину співпраці, особливо у сфері безпеки. Реакція Чехії на російську агресію проти України у 2014–2021 роках не була однорідною, а характеризувалася поєднанням офіційної підтримки територіальної цілісності та суверенітету України, участі в санкційній політиці ЄС проти РФ та присутністю внутрішньополітичних дискусій щодо формату підтримки України та співпраці із Росією на вертикалі Уряду ЧР та Президента.

Початковий етап реакції ЧР на події 2014 року визначався загальноєвропейською позицією засудження анексії Криму [60]. Офіційно Прага підтримувала рішення ЄС та НАТО про визнання незаконної окупації півострова та приєднувалася до запроваджуваних ініціатив санкцій проти РФ [61-62]. Водночас, на відміну від деяких країн ЦСЄ, позиція Чехії не була повністю консолідована на внутрішньополітичному рівні. Це проявлялося, зокрема, у розбіжності між окремими представниками політичної еліти Чехії щодо можливої співпраці з Росією надалі.

Зокрема, президент ЧР Мілош Земан неодноразово висловлював стриманішу, а подекуди й конверсійну позицію щодо російсько-української війни, закликаючи сторони до діалогу та ставлячи під сумнів необхідність та

ефективність санкційної політики ЄС проти Росії [63]. Натомість уряд Чеської Республіки, який орієнтувався на спільну позицію ЄС та НАТО, послідовно підтримував санкції проти РФ та виступав за дотримання норм міжнародної безпеки та законів [64; 66].

У плані конкретних заходів чеської сторони щодо санкційної політики щодо РФ стала підтримка формування кількох пакетів економічних та персональних санкцій, спрямованих на обмеження доступу російських бізнес-компаній до ринків ЄС, а також заборону в'їзду в ЄС окремим особам, причетним до порушень суверенітету в Україні [61; 66]. Незважаючи на певні економічні втрати, пов'язані з обмеженням торгівлі з Росією, Чехія загалом послідовно підтримувала спільну європейську лінію тиску на РФ.

У 2014–2015 роках Чехія активно долучалася до підтримки України на міжнародній арені, зокрема у контексті діяльності ООН [67]. Чеська дипломатія підтримувала резолюції, спрямовані на засудження дій Російської Федерації, а також виступала за необхідність мирного врегулювання конфлікту відповідно до міжнародного права та територіальної цілісності України [60].

Упродовж 2016 – 2018 років реакція ЧР на російську агресію проти України продовжувала мати стабільний та водночас суперечливий характер. З одного боку, Чехія продовжувала загальноєвропейський тиск на РФ. З іншого – у внутрішньополітичному полі дедалі частіше з'являлися заклики до перегляду санкцій, що було пов'язано як із економічними викликами та інтересами окремих бізнес-еліт, так з політичною риторикою чеського політику на чолі з президентом Мілошем Земаном [68-70]. Продовжувалися все ті ж дебати на рівні президента та уряду. Президент Земан виступав за «прагматичний» підхід у відносинах з РФ, уряд же продовжував підтримувати санкційний й загальноєвропейський економічний та політичний тиск на РФ. Таким чином, у 2016–2018 роках політика Чехії суттєво не змінилася, а характеризувалася стабільною зовнішньою підтримкою та послідовними дискусіями всередині держави про доцільність такої політики.

Значної еволюції політика Чехії щодо російської агресії проти України та переосмислення власної національної безпеки набула упродовж 2019–2021 років. Ці роки характеризуються зміною від відносно стриманої до чіткої та принципової лінії тиску до РФ. У 2019–2020 роках в ЧР все ж надалі були наявні внутрішні суперечності щодо санкційної політики проти РФ, але зовнішні фактори та внутрішні події змінили цю картину кардинально уже у 2021 році.

Переломним моментом у формуванні жорсткішої політики ЧР щодо Росії та збільшення стратегічної підтримки для України стали події 2021 року, пов'язані з розслідуванням вибухів на військових складах у Врбетіце у 2014 році [71]. У квітні 2021 року чеський уряд та Сенат Чехії офіційно заявили про причетність російських спецслужб, зокрема агентів ГРУ Росії до вибухів у 2014 році [72-73]. Події, відомі як «Вибухи у Врбетіце», стали серйозним викликом для національної безпеки Чехії та докорінно змінили сприйняття Росії як партнера, з яким можна вести рівний діалог.

У відповідь на ці дії уряд Чехії ухвалив рішення про вислання значної кількості російських дипломатів, що призвело до різкого загострення відносин між Прагою та Москвою [74]. Синхронно з цим Чехія зайняла тверду, уже непохитну, підтримку України на міжнародній арені. Росія, своєю чергою, зробила дзеркальні кроки та вислала чеських дипломатів зі своєї території [75]. Це спричинило зниження до мінімуму дипломатичного діалогу між країнами. Події мали вплив і на українсько-чеські відносини. З 2021 року Чехія почала позиціонувати чітко себе, як державу, що розуміє загрози з боку РФ. Це сприяло посиленню політичної підтримки України, зростанню рівня довіри між державами та активізації співпраці у сфері безпеки.

З часу приходу до влади уряду Петра Фіали в листопаді 2021 року Чехія принципово зосередилася на будівництві антиросійської політики та політики безпекового партнерства з Україною, зокрема, відчувуючи загрози та сигнали, які передували початку широкомасштабної війни РФ проти України з 24 лютого 2022 року. Ці питання, зокрема, були прописані в офіційному концепті політики нового уряду [76-77].

Таким чином, у 2019 – 2021 роках відбулася якісна зміна у політиці Чеської Республіки щодо російської агресії проти України та необхідності розширення стратегічно-безпекового характеру двосторонніх відносин. Якщо раніше ця лінія характеризувалася стриманою політикою та внутрішніми суперечностями, то після Врбетіц та зміни уряду Чехії в листопаді 2021 року політика щодо РФ набула чітко вираженого характеру тиску та санкцій.

Загалом, окреслюючи період 2014–2021 рр. та реакції Чехії на агресію РФ в Україну, можна зазначити, що ЧР поступово перейшла від обережності балансування до чіткої та строгої позиції стримування Росії, що стало важливою передумовою для її активної ролі у підтримці України в 2022–2025 роках.

3.2. Українсько-чеське співробітництво у сфері безпеки після 2022 року.

Широкомасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало переломним моментом у розвитку не лише європейської системи безпеки, але й світової. Значної міри змін зазнали й українсько-чеські відносини. Якщо у попередній період – 2014–2021 рр., безпекова взаємодія між державами носила лише політико-дипломатичний інтеграційний характер, то після 2022 року вона трансформувалася у системне та багатовимірне стратегічне партнерство у сфері безпеки.

Однією із передумов такої трансформації стало переосмислення Чехією ролі Росії у міжнародних відносинах. Події 2021 року, які були пов'язані із вибухами у Врбетіце, офіційно інтерпретовані у 2021 році як акт державного тероризму спецслужб РФ, сформували у чеському політикумі чітке усвідомлення довгострокової загрози з боку РФ [72]. З приходом до влади уряду Петра Фіали, який був чітко проєвропейським та євроатлантичним ці розуміння ще більше закріпилися у внутрішньополітичному житті ЧР.

У нових реаліях широкої та беззаконної агресії РФ проти України українсько-чеське співробітництво у сфері безпеки розвивається у кількох ключових напрямках. Насамперед, відбулося сильніше поглиблення співпраці в

межах євроатлантичного простору. Чехія як член НАТО послідовно виступає за посилення взаємодії Альянсу з Україною, підтримуючи її курс на членство [78]. Це прямо впливає із Спільної декларації Урядів України та Чеської Республіки від 31 жовтня 2022 року, в якій Чехія підтримує шлях України в ЄС та НАТО [78]. Другим важливим виміром стало активне залучення ЧР до формування спільної політики Європейського Союзу щодо України та РФ [78]. Особливого значення це набуло під час головування Чехії у Раді ЄС у другій половині 2022 року. Відповідно до офіційного звіту Ради ЄС про результати чеського головування, ЧР відіграла ключову роль у формуванні санкційної політики та підтримки ЄС для України в цей період [79]. Згідно підсумкового звіту про виконання пріоритетів чеського головування Чехія взяла на себе чи не найважливішу роль у контексті політики ЄС та формувала ключові рішення, паралельно з цим запроваджуючи програми економічної, гуманітарної та військової підтримки для України [80]. Згідно матеріалів МЗС Чеської Республіки основний акцент головування Чехії в Раді ЄС був спрямований на питання самозабезпечення ЄС перед новими викликами безпеки, більшої незалежності, зокрема, в енергетичній сфері та загроз з боку РФ [81-82]. Таким чином, Чеська Республіка у цей час виступила важливим провідником українських та загальноєвропейських інтересів безпеки у структурах ЄС.

Третім важливим напрямом стало інституційне зміцнення двосторонньої безпекової взаємодії. Після 2022 року значно активізувалися контакти на міжурядовому рівні. Наприклад, чеський прем'єр Петр Фіала був одним із перших європейських та світових лідерів, який відвідав Київ після початку широкомасштабної агресії Росії [83]. Особливістю цього етапу стало те, що співпраця призвела до формування уже зовсім нової, усталеної договірно-правової бази між країнами у сфері безпеки. Важливо окреслити і те, що чеський політикум у цей час зафіксував для себе невід'ємну річ – національна безпека Чехії прямо залежить від результату російської агресії в Україні. Це прямо впливає зі Стратегії безпеки Чеської Республіки 2023 р., у якій надається комплексна оцінка діям РФ: «This Security Strategy does not gloss over the

increasingly dire state of the international security environment. It does not reduce Russia's aggression against Ukraine to a struggle for the sovereignty and territorial integrity of Ukraine. It clarifies how the war represents a threat to the international order as a whole. If the West fails in its responsibility to protect that order, it will open the door to potentially even more destructive conflicts» [76, p.1]. Загалом, «Стратегія безпеки Чехії» 2023 року засвідчує глибоку трансформацію підходів до оцінки російської агресії, яку ЧР розглядає не лише як регіональний конфлікт, а як системну загрозу міжнародному порядку, що безпосередньо впливає на безпеку Європи та Чеської Республіки.

Чехія вбачала принцип, що інвестуючи в Україну, вони інвестують у власну безпеку. Таким чином, після 2022 року українсько-чеське співробітництво у сфері безпеки зазнало якісної трансформації. Воно перейшло від обмеженої політичної підтримки до рівня інтегрованого стратегічного партнерства, що охоплює євроатлантичний, європейський та двосторонній вимір взаємодії. Чехія стала один із найпослідовніших партнерів України у регіоні ЦСЄ, що створило міцну основу для подальшої співпраці.

3.3. Військово-технічна, гуманітарна та політична підтримка України Чехією (2014–2025 рр.).

Після початку російської агресії у 2014 році Чеська Республіка перейшла від декларативної підтримки до суттєвих практичних кроків. Одним із перших конкретних рішень стала «Програма гуманітарної допомоги Уряду Чехії для України», яка була затверджена у 2015 році [84]. Відповідно до урядових рішень у 2014–2017 рр. виділено понад 180 млн чеських крон на підтримку України [85]. Кошти були спрямовані зокрема на:

- підтримку медичних програм та об'єктів в регіонах України;
- постачання медичного обладнання.

У цьому контексті вагомим прикладом може бути ініціатива Чехії з постачання сучасного медичного обладнання, евакуації людей з прифронтових територій та надання їм медичного супроводу [86]. Окремої уваги заслуговує

важливий медичний проєкт «Czech Red Cross: Mobile teams of medical units of the Ukrainian Red Cross», який був спрямований на евакуацію людей з прифронтових територій [87]. Гуманітарні ініціативи продовжувалися і в наступні роки. Чехія прийняла десятки поранених українських цивільних на лікування у своїх медичних закладах [88]. Програма реалізовувалася за рішенням уряду ЧР і координувалася різними органами, включно із Міністерством оборони Чехії [88].

У військово-технічному вимірі ключовим інструментом стала участь Чехії у механізмах НАТО. Наприклад, Чехія долучилася до роботи Комісії Україна – НАТО (створена у 1997 році), яка після 2014 року стала основною платформою підтримки реформ сектору безпеки України [89]. Серед практичних результатів взаємодії України та Чехії у цьому органі є: участь чеських експертів у дорадчих місіях; підтримка реформування оборонного сектору України; допомога у переході на стандарти НАТО.

Окреме значення для розвитку безпекової взаємодії українсько-чеських відносин мала Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про охорону секретної інформації, яка, хоч й була підписана набагато раніше та після 2014 року набула зовсім іншого практичного характеру [50]. Даний документ створив правові умови для обміну засекреченою інформацією між сторонами, що стало важливим елементом співпраці у сфері безпеки. Політична підтримка України з боку Чехії у цей період також мала конкретний напрям і реалізовувалася через регулярні контакти на міжурядовому рівні. Наприклад, у 2014 – 2015 роках відбулися зустріч між міністрами закордонних справ обох країн, під час яких погоджено координацію дій у рамках санкційної політики ЄС проти РФ [40].

Важливим та помітним напрямом стала співпраця у сфері енергетичної безпеки. Після газових криз 2014–2015 років Чехія підтримувала ініціативи, спрямовані на диверсифікацію енергопостачання України, зокрема, через механізм реверсних поставок газу з європейського напрямку. Це мало вагомий вплив на зменшення енергетичної залежності України від РФ та сприяло інтеграції українського енергетичного сектору до європейських ринків.

Водночас, попри наявність конкретних програм підтримки України з боку Чехії у 2014–2021 роках, підтримка у військово-технічній сфері залишалася обмеженою. Зокрема, не здійснювалися поставки системних поставок летальної зброї, що було зумовлено як загальною політикою ЄС, так і внутрішньополітичними дискусіями всередині ЧР. Таким чином, у 2014–2021 роках чеська підтримка України вже мала чітко визначені практичні форми, включаючи фінансовані гуманітарні програми, медичну допомогу військовим, політичну та енергетичну підтримку. При цьому військовий компонент залишався доволі мінімальним.

Широкомасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 року стало моментом, коли Чеська Республіка стала однією з перших країн ЦСЄ та Європи, що перейшла від обмеженої підтримки України до системного надання військово-технічної, політичної та гуманітарної допомоги. Уже в перші дні широкої агресії, поки ключові геополітичні гравці вагалися, чеський уряд ухвалив рішення про передачу Україні військового обладнання, що фактично означало зміну всієї попередньої політики ЧР щодо військової підтримки.

Одним із потужних та конкретних кроків стало рішення уряду Чехії у лютому–березні 2022 року передати Україні озброєння зі складів власної армії [90]. Зокрема, ЧР стала однією з перших країн, яка передала Україні танки радянського зразка Т-72, бойові машини піхоти БМП-1, а також артилерійські системи [90]. За оцінками різних урядових структур за перші місяці війни загальна вартість наданої військової допомоги перевищила кілька мільярдів чеських крон, що стало безпрецедентним кроком для зовнішньої політики Чехії [90].

Тут, звичайно, варто відзначити, що упродовж надання підтримки Чехія допомагала не лише у контексті державного оборонного сектору, але потужного оборонно-промислового сегменту приватних корпорацій. Саме таке поєднання державного та приватного оборонного виробництва дозволило Чехії вийти на один із провідних рівнів підтримки України у Європі.

Центральне місце у цьому процесі посіла промислова група Czechoslovak Group (CSG), яка стала головним оператором військово-технічної допомоги України [91-92]. До її структури також входить компанія Excalibur Army, яка спеціалізується на модернізації та ремонті бронетехніки радянського зразка [91-93]. Саме на базі цієї компанії здійснювали підготовку до передачі Україні танків, бойових машин піхоти та іншої техніки [91]. Зокрема, в межах 2022–2023 рр. на території Чехії було реалізовано програму модернізації танків Т-72, які передавалися Україні вже із кращим технічним показником. Частина цих програм фінансувалася за участі НАТО, зокрема США та Нідерландів, що підкреслює інтегрованість ЧР в міжнародному вимірі [89].

Окрім танків та бронетехніки, чеських оборонний сектор забезпечував постачання та виробництво артилерійських систем. Велику роль в цьому відіграла компанія STV Group, яка є передовим спеціалістом з виробництва боєприпасів [94]. Завдяки таким підприємствам Чехія змогла забезпечити якісне постачання снарядів в Україну.

Таким чином, оборонно-промисловий комплекс Чехії став одним із ключових інструментів запровадження державної політики підтримки України. Окрім цього він став важливим компонентом у зміцненні двосторонніх відносин у військово-безпековому вимірі. Саме цей фактор зробив Чехію однією із ключових держав ЦСЄ у сфері військово-технічної підтримки України.

Важливою складовою допомоги стала і гуманітарна політика. Чехія стала однією з країн, яка прийняла найбільшу кількість біженців з України у перерахунку на душу населення. Уже станом на кінець 2025 року у Чехії проживало 393.005 українців із візою тимчасового захисту [95]. Чеська Республіка змогла на високому рівні забезпечити доступ до ринку праці, системи охорони здоров'я та освіти для новоприбулих біженців. Даний крок мав не лише гуманітарне, а й стратегічне значення, оскільки демонстрував довгострокову підтримку України. Крім того, з приходом біженців українська діаспора в Чехії стала сильнішою, а отже, могла відгравати вагомішу роль у двосторонніх відносинах.

Особливого значення набуло голосування Чехії у Раді Європейського Союзу у другій половині 2022 року [79-82]. Варто зауважити, що це один із найвагоміших та стратегічних проявів підтримки для України за всі роки двосторонньої співпраці. Відповідно до офіційних результатів головування, Чехія відіграла важливу роль у погодженні подальших пакетів санкцій проти РФ, а саме 7-го, 8-го та підготовки 9-го пакету санкцій, а також координації фінансової, військової та гуманітарної підтримки України (в рамках програми «*EU Macro-Financial Assistance*») сумою у 9 млрд євро [79-82]. Зокрема, у цей період було активізовано механізм фінансування військової допомоги для України через Європейський фонд миру, загальна сума допомоги склала 3.1 млрд євро [96].

Таким чином, 2022 рік став переломним у розвитку українсько-чеських відносин у сфері безпеки. У попередні роки співпраця обмежувалася гуманітарними та політично-дипломатичними інструментами підтримки. Після початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну Чехія перейшла до масштабної військово-технічної підтримки та взаємодії.

Поряд із військово-технічною допомогою 2022 рік став інтенсивним на рівні політичної підтримки між Україною та Чеською Республікою. Ключовим моментом у цьому контексті став уже згаданий візит прем'єр-міністра Петра Фіали до Києва в березні 2022 року, разом із іншими лідерами ЦСЄ [83]. Цей візит відбувся в умовах активних бойових дій і мав не лише символічно-політичний характер, а й стратегічний, оскільки під час переговорів із Президентом України Володимиром Зеленським досягнуто домовленостей щодо розширення військової допомоги та взаємодії між державами [83].

Подальший розвиток політичного діалогу проявлявся у системних контактах на найвищому рівні у продовж 2022 – 2023 років. Зокрема, у жовтні 2022 року було підписано вищезгадану «Спільну декларацію урядів України та Чехії щодо євроатлантичної перспективи України», документ зафіксував підтримку Праги вступу України до НАТО та ЄС [97]. У 2023 році відбулося поглиблення політичного діалогу вже на рівні глав держав. Президент Чехії Петр

Павел, котрий виграв президентські вибори у 2023 році, чітко зайняв проукраїнську позицію, і у перші місяці свого президентства здійснив візит до України [98]. Петр Павел обговорив із Володимиром Зеленським ключові напрямки співпраці та гарантії безпеки для України [99]. В рамках цього візиту 28 квітня 2023 року було підписано «Спільну декларацію Президентів України Володимира Зеленського, Президента Словацької Республіки Зузани Чапутової та Президента Чеської Республіки Петра Павела» [100]. Цей документ зміцнив рівень двосторонніх відносин між Україною та Чехією, вивівши їх у сильне стратегічне значення.

Уже в липні 2023 року президент України Володимир Зеленський у контексті поглиблення двосторонніх відносин здійснив державний візит у Чехію та зустрівся з президентом ЧР Петром Павлом [101]. Під час цієї зустрічі сторони обговорили питання безпеки, оборони та інтеграції України в ЄС та НАТО [101]. Окрему увагу сторони приділили питанням співпраці та реалізації «Української формули миру», яку запропонував В. Зеленський. Візити такого рівня посилюють політичну взаємодію.

Варто відзначити, що у 2023–2025 рр. чеський політиком був повністю єдиний у контексті необхідності всебічної підтримки України. Це пояснювалося присутністю сформованої політичної коаліції в Чехії у 2021 році, яка мала більшість у двох палатах Парламенту ЧР на чолі з урядом Петра Фіали, а з 2023 року євроскептичного президента Мілоша Земана замінив проукраїнський колишній генерал НАТО Петр Павел.

У 2024 році відбулася ключова подія у контексті українсько-чеських відносин у рамках безпеки – підписання «Угоди про співробітництво у сфері безпеки та довгострокової підтримки між Україною та Чехією», що стала частиною ширшої системи двосторонніх безпекових домовленостей України з державами-партнерами [102]. Ця угода передбачала:

- довгострокову військову підтримку України;
- співпрацю у сфері оборонної промисловості;
- підготовку українських військових в Чехії;

- обмін розвідувальною інформацією.

Цей документ закріпив перехід від ситуативної підтримки до інституційного сталого партнерства [103].

У 2024–2025 рр. Чехія не лише зберегла високий рівень підтримки України, а й стала ініціатором нових форматів допомоги. Найважливішим проєктом назвемо так звану «чеську боєприпасну ініціативу», започатковану в 2024 р. [104]. В межах її реалізації Чехія виступила координатором закупівлі артилерійських боєприпасів для України на світових ринках за фінансової участі країн-партнерів [104]. Дана ініціатива мала декілька важливих вимірів: по-перше, мала ключовий контекст у військовому вимірі підтримки тоді, коли ЄС та НАТО не сформували механізмів збільшення підтримки України, Чехія знайшла цей шлях та модель. Цим самим забезпечуючи ЗСУ критично важливими снарядами на фронті. По-друге, ініціатива продемонструвала, наскільки сильним може бути результат, коли чеський політикум єдиний, адже дана ідея зародилася в уряді Петра Фіали та отримала підтримку від президента ЧР Петра Павла [105]; по-третє – ініціатива мала строгу особисту інформацію. До кінця 2025 року широкі кола суспільства не знали про список країн, компаній та їхній внесок у даний проєкт, що допомагало ефективно забезпечувати роботу проєкту, не опубліковуючи критично важливої інформації, яка б могла бути цікава російським спецслужбам [106].

Ключову роль у реалізації цієї ініціативи відіграв урядовий уповноважений з питань відновлення України Томаш Копечний, який координував взаємодію між урядом, оборонною промисловістю та міжнародними партнерами [107]. Завдяки цьому в 2024–2025 роках забезпечено постачання 4.400.000 артилерійських снарядів для Збройних Сил України, що мало ключовий вплив на ситуацію на фронті [108].

Паралельно із військовою підтримкою у ці роки продовжувалися контакти на політичному рівні. Так, у березні 2025 року Чеську Республіку відвідав Президент України Володимир Зеленський. В рамках візиту він провів переговори із Президентом Чехії, Прем'єр-міністром та членами Парламенту

Чехії, а також зустрівся із українською громадою [109-111]. Цей візит продовжував розвивати сталий та інтегрований діалог українсько-чеських відносин. Чеський політикум у цей час неодноразово стверджував, що підтримка України є ключовим елементом забезпечення інтересів Чехії в національному контексті. Важливим та ключовим елементом цього візиту стала «Спільна заява Президента України Володимира Зеленського та Президента Чеської Республіки Петра Павела про стратегічне партнерство між Україною та Чеською Республікою», яка була підписана 21 березня 2025 року [112]. У ній зазначається: «визнаємо, що двосторонні відносини між Україною та Чеською Республікою досягли рівня всеосяжного стратегічного партнерства, заснованого на спільних інтересах, спільних демократичних цінностях та повазі до міжнародного права» [112]. Заява глав держав підкреслила та закріпила новий рівень українсько-чеських відносин – стратегічного партнерства.

Дану позицію підтверджують і дипломатичні оцінки. Зокрема, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Чехії Василь Зварич у інтерв'ю наголошував, що українсько-чеське партнерство набуло характеру справжнього стратегічного союзу, який охоплює багато важливих сфер [113]. Наприклад, в інтерв'ю виданню Укрінформ Посол України говорить наступне: «За цей рік (2025 – ред. автора) відносини між Україною й Чехією справді набули нової якості. І про це свідчить передусім те, що у березні обидва президенти – Володимир Зеленський і Петр Павел – ухвалили Заяву, якою підвищили рівень відносин до всеосяжного стратегічного партнерства. Чехія офіційно зараз є нашим стратегічним партнером» [114].

Підсумовуючи військово-технічну, гуманітарну, політичну та економічну підтримку Чехії для України у 2014–2025 роках можна зазначити, що вона пройшла чітку еволюцію від обмеженої, здебільшого, гуманітарно-дипломатичної взаємодії до комплексного стратегічного партнерства, зокрема, у сфері безпеки. Загальний обсяг допомоги усіх типів лише від 2022 року сягнув 91 млрд крон, що дорівнює 3.6 млрд євро [115]. Було реалізовано багато важливих проектів, як «боєприпасна ініціатива», започатковано «Ukraine Program» на

2026 – 2030 роки, у яких Чехія здійснюватиме фінансування десятків проєктів в області розвитку та відновлення України [116]. На політичному рівні ключовою стала підтримка Чехії в рамках головування в Раді ЄС. Було підписано десятки договорів, які трансформували відносини у площину стратегічного партнерства [24]. Контакти на державному рівні за ці роки лише посилювалися та сприяли цим позитивним змінам у відносинах.

У жовтні 2025 року в Чеській Республіці відбулися парламентські вибори. За їхнім результатом правляча коаліція «SPOLU» та її політичні союзники програли вибори до нижньої палати Парламенту Чехії. Це означало, що Уряд проукраїнського Прем'єр-міністра Петра Фіали втратив підтримку більшості та не зміг сформувати коаліцію, аби залишитися при владі [117]. Парламентські вибори в Чехії виграли опозиційні партії, багато в чому праворадикальні та популістичні. Риторика передвиборчої компанії ясно різнилася в обох сторін, це викликало занепокоєння, якими будуть відносини між Україною та Чехією після виборів [118]. За результатами виборів у грудні 2025 року сформована нова урядова коаліція на чолі із політичною силою «ANO» та її лідером Андреєм Бабішом [119]. До нової коаліції вступили представники політичних партій, які не розділяли потреби у високій підтримці України та надто сильному стратегічному партнерстві [118]. Українсько-чеські відносини переживали важливий етап перевірки наприкінці 2025 та початку 2026 року. Хоча діючий уряд Андрея Бабіша виступив за певне скорочення підтримки України у військовому секторі та зміни гуманітарної політики щодо біженців, а також не ставив тему України у центральне коло політичної риторики, ключові програми та договори працюють. «Боеприпасна ініціатива» продовжила існування, а Чехія на міжнародному рівні надалі підтримує Україну. Та все ж, варто відзначити, що Чеська Республіка повернулася до стану 2014–2021 рр., коли між урядом та Президентом були дискусії щодо зовнішнього вектору відносин з Україною та Росією. Наприкінці 2025 року та з початком 2026 року в Чехії ці дискусії стали настільки сильними, що переросли в справжню політичну кризу між Президентом та урядом [120]. Усе це змушує проаналізувати актуальний стан

відносин між Україною та Чехією з початком 2026 року та приходом до влади нової політичної еліти.

Підсумовуючи українсько-чеські відносини в умовах сучасних безпекових викликів (2014–2025 рр), можна зазначити таке: відносини між державами у 2014–2025 роках зазнали глибоких змін під впливом, насамперед, російської агресії, яка докорінно змінила безпековий вимір у світі. Якщо у період 2014–2021 рр. політика Чеської Республіки щодо України характеризувалася поєднанням офіційної підтримки та внутрішньополітичними дискусіями, то станом на 2022 рік відбулося формування чіткої, стратегічної лінії на всебічну підтримку України та посилення двосторонніх відносин. Станом на кінець 2025 року питання стратегічного партнерства з Україною в контексті російської агресії знову підняли дискусії в Чехії та суперечки на найвищому рівні влади, що потребує додаткового аналізу та вивчення.

Реакція Чехії на події 2014 року стала першим етапом трансформації у всебічне стале партнерство. Чехія підтримала санкційну політику ЄС, виступила за дотримання норм міжнародного права та долучилася до підтримки України в міжнародній дипломатії. Водночас, така позитивна динаміка, яка сприяла добросусіднім відносинам, характеризувалася розбіжностями між Президентом ЧР та урядом Чехії, це підкреслювало початкову стадію формування проукраїнського політикуму в Чехії. У ці роки варто зазначити, що поступово закріплювалося партнерство в українсько-чеських відносинах у сфері безпеки, хоча ця співпраця залишалася обмеженою за змістом, масштабами та воєнним напрямом. Переломним моментом стали події 2021 року, пов'язані із розслідуванням вибухів у Врбетице, які згодом офіційно були означені як акт державного тероризму з боку спецслужб РФ. Саме цей фактор змусив чеську політичну еліту переглянути роль Росії та власні відносини з Україною.

Широкомасштабне вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 року стало каталізатором переходу українсько-чеських відносин до якісного нового рівня. Чехія однією з перших країн Європи перейшла до широкої військово-технічної підтримки, включаючи постачання озброєнь різних типів. Паралельно було

розгорнуто широку гуманітарну програму, яка охопила сотні тисяч українських громадян. Був активізований інтенсивний політичний діалог між країнами на найвищому рівні.

Особливого значення набуло головування Чехії в Раді ЄС у 2022 році, під час якого ЧР виступило модератором та провідником підтримки України на європейському рівні. Чеська Республіка відіграла важливу роль у санкційній політиці проти РФ, координації фінансової та військової допомоги. Варто відзначити, що ЧР – одна із перших країн ЄС, що підняла питання енергетичної незалежності Заходу та власної безпеки.

У 2023–2025 роках відбуся подальший інституційний розвиток українсько-чеських відносин. Було підписано двосторонні безпекові угоди, активізовано співпрацю у сфері оборонної промисловості, започатковано різного роду міжнародні ініціативи, які стали критично важливі для України у воєнному та економічному вимірі протистояння російській агресії. Чехія чудово поєднала співпрацю між державними структурами та приватним сектором, зробивши із себе одного із найсильніших виробників військової допомоги Україні в Центрально-Східній Європі.

Загалом, упродовж досліджуваного періоду Чеська Республіка трансформувалася з відносно обережного та рамкового партнера України у одного з найактивніших стратегічних і послідовних союзників у Європі. Українсько-чеські відносини набули ознак повноцінного партнерства, яке підкріплювалося державно-правовою базою, практично реалізовувалося у різних напрямках, зокрема, військовому, політичному, гуманітарному та економічному. В умовах сучасних безпекових викликів ця співпраця стала важливим елементом не лише двосторонніх відносин, а й ширшої європейської системи безпеки. Підсумовуючи досвід українсько-чеської взаємодії у 2014–2025 рр. можна відзначити, що вона демонструє єдність держав перед спільними безпековими викликами та сприяє глибшим форматам міжнародного партнерства, базованого на стратегічних інтересах.

РОЗДІЛ 4. РОЛЬ ДІАСПОРИ У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН

4.1. Українська діаспора в Чехії: історія формування та сучасний стан.

Українська діаспора в Чехії має тривалу та багатовікову історію. Безперечно, українська громада має один із найдавніших коренів присутності закордонного українства в Європі. Історія формування української спільноти відбувалася під впливом політичних, економічних та безпекових процесів у Центрально-Східній Європі. Розвиток української діаспори можна умовно поділити на кілька основних етапів: ранню трудову та студентську міграцію кінця XIX – початку XX століття, міжвоєнну політичну еміграцію після 1918 року, повоєнний період занепаду української спільноти та інституцій у Чехословаччині, а також сучасну трудову, гуманітарну та вимушену міграцію після 1991 та особливо після 2014 і 2022 років.

Перші українські громади на території чеських земель з'явилися ще в межах Австро-Угорської імперії наприкінці XIX століття [25, с. 7–8]. Українські громадяни з Галичини та Буковини прибували в Богемію та Моравію переважно з економічних причин або освітніх, – для навчання у Брно й Празі [25, с. 7–8]. Значна частина української робочої сили працювала у металургійних районах Острави та Тешина [25, с. 7–16]. В цей час Прага ставала культурним, інтелектуальним та політичним центром українського життя в Центрально-Східній Європі. У Празі на початку XX ст. виникли перші українські студентські організації та культурні осередки, а також видавалася українська література й твори Тараса Шевченка [121, с. 6–11].

Новим та проривним етапом розвитку української громади в Чехословаччині настав 1918 рік. Завершення першої світової війни, а також розпад Російської імперії, напруженість Української революції призвели до поступової міграції людей з українських земель. Політична та інтелектуальна еліта України почали формувати зовсім іншу діаспорну міць – інституційну. Це, зокрема, сприяло розумінню Чехословаччиною та її населенням України та

історичної правди. Діаспора упродовж років відгравала важливу роль захисника інтересів Української держави всередині чеського суспільства. Чехословаччина мала доволі гнучку політику щодо біженців, особливо українських. Завдяки політиці Томаша Масарика та урядовій підтримці, Прага перетворилася на один із головних центрів українського інтелектуального життя [122].

У 1920-х роках у Чехословаччині проживало близько 20–25 тисяч українців [123, с. 38]. У цей час українці формують мережу наукових, освітніх та культурних установ. Діяли такі відомі інституції, як Український вільний університет, Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова, Українська господарська академія в Подебрадах та Музей визвольної боротьби України [25, с. 27–31; 124]. У сильній взаємодії громади в цей час відіграв важливу роль Український громадський комітет у Чехословаччині, який координував діяльність українських організацій певний час [125].

Після Другої світової війни становище української громади в Чехословаччині різко змінилося. З моменту комуністичного перевороту в 1948 році більшість українських організацій зазнали утисків та ліквідацію фактично усіх установ [25, с. 66–68]. У цей час занепадає діяльність Українського музею визвольної боротьби та інших важливих осередків [25, с. 66–68]. Українська громада в результаті була розбита під тиском влади й втратила можливість повноцінного культурного та політичного самовираження. У 1950–1980 роках українське життя на теренах Чехословаччини зберігалось у формі культурних гуртків та аматорських колективів у Празі [25, с. 69–73]. Проте ці осередки діяли доволі обережно та не виказували свою діяльність, аби не натрапити на утиски комуністичної влади.

Після розпаду Чехословаччини та здобуття Україною незалежності розпочався новий етап формування української діаспори в Чехії. З 1993 року українські організації почали відновлюватися та відбудовувати зруйновану структуру взаємодії за комуністичного режиму. Українська меншина від моменту 1990-х років рахується найбільшою складовою іноземців в Чеській Республіці, створивши із себе не лише важливу економічну силу, а й громадсько-політичну

[126, с. 4]. Розпочали діяльність різні осередки, які на урядових та місцевих рівнях просували ідеї українсько-чеського партнерства та взаємодії. Прикладом може слугувати громадська організація Українська ініціатива в Чеській Республіці, яка від моменту створення в 1993 році і по 2025 рік відігравала одну із ключових ролей модератора української громади в Чехії [127]. Діючий очільник організації Богдан Райчинець, родом із сім'ї українських емігрантів, входить до складу урядових рад, таких як Рада з питань національних меншин та інші [128].

З моменту російської агресії проти України в 2014 році українська громада почала швидко зростати. Частина громадян України переїжджали до Чехії з економічних причин, інші – через безпекові виклики та бойові дії на Сході України. Однак наймасштабніша хвиля розпочалася після широкомасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 року. Відповідно, із більшою присутністю біженців росла й сама інституційна сила української діаспори. Створилися десятки організацій та ініціатив, які спрямовані на підтримку України, розвиток українсько-чеських відносин та захист європейських цінностей. Це сприяло, зокрема, посиленню стратегічного партнерства між Україною та Чехією у 2022 – 2025 роках.

Чеська Республіка стала однією із перших держав ЄС, яка запровадила спеціальний режим тимчасового захисту для громадян України на основі закону *Lex Ukrajina* від 17 березня 2022 року [129]. За даними UNHCR, до середини 2023 року понад 530 тисяч українців отримали тимчасовий захист в ЧР, активними залишилося близько 350 тисяч осіб [130]. За даними чеської статистики українці станом на кінець 2025 року становили і надалі найбільшу іноземну громаду в країні [126, с. 4].

Українська діаспора в Чехії стала не лише сильним рушієм українсько-чеських відносин, а й, загалом, потужним центром закордонного українства в Європі. Зокрема, в Чехії провадить діяльність Президент Європейського Конгресу Українців Богдан Райчинець та заступник Голови Молодіжної Ради при ЕКУ Катрун Тарас [128;131]. Саме ЕКУ є модератором українських діаспор в

Європі та займається громадсько-політичною діяльністю заради просувань інтересів України та співпраці з різними державами Європи. Регулярно у Празі щороку збирається Управа ЄКУ із числа керівників українських осередків Європи, роблячи з Чехії центр громадського життя українців у Європі [132].

Важливо відзначити, що розвитку української громади в Чехії сприяє уже стала взаємодія українських осередків із дипломатичними установами в Празі та Брно. Так, попередній Посол України в Чехії Євген Перебийніс та діючий Посол Василь Зварич зробили акцент на співпрацю та взаємодію з українцями за кордоном. Це сприяло єднанню дипломатів та громадських діячів у контексті популяризації України, боротьби з російською дезінформацією та посиленню українсько-чеських відносин. Посол України в Чехії Василь Зварич відзначає це наступним чином: «Українська громада в Чеській Республіці сьогодні є не лише важливою частиною українського суспільства за кордоном, але й одним із ключових чинників розвитку українсько-чеських відносин. Саме завдяки активній взаємодії дипломатичних установ України з громадськими організаціями, волонтерськими ініціативами та українськими культурними осередками в Чехії вдається ефективно популяризувати Україну, протидіяти російській дезінформації та посилювати підтримку України у чеському суспільстві. Після 2022 року ця взаємодія набула особливого значення і стала важливою складовою українсько-чеського стратегічного партнерства» [131].

Очільник Української ініціативи в ЧР та президент ЄКУ Богдан Райчинець оцінює вклад діаспори у розвиток українсько-чеських відносин доволі позитивно: «Українська громада в Чехії вже давно виконує значно ширшу роль, ніж лише підтримка культурної ідентичності чи допомога співвітчизникам. Після 2022 року українці стали важливим чинником формування позитивного сприйняття України в чеському суспільстві. Волонтерські ініціативи, громадські організації, культурні та освітні проєкти сприяють не лише підтримці України, але й поглиблюють взаєморозуміння між українцями та чехами. Сьогодні діаспора є своєрідним мостом між двома державами та важливим елементом розвитку українсько-чеського партнерства» [131]. Таким чином, станом на 2025

рік українська діаспора в Чехії перетворилася не лише на найбільшу кількість іноземців, але й стала важливим фактором розвитку українсько-чеських взаємовідносин.

4.2. Чеська діаспора в Україні: розвиток і культурна діяльність.

Чеська діаспора в Україні відіграє не менш важливу роль у посиленні українсько-чеських відносин. Не будучи такою великою, як українська діаспора в Чехії, чеська діаспора в Україні має міцну інституційну організованість та популяризацію чеської культури та чесько-української співпраці уже в українському просторі. Згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, в Україні проживало 5917 осіб чеського походження, тоді як у 1989 році ця цифра становила 9122 особи [133]. У підході до підрахунку кількості чехів в Україні є різні думки. Чеські організації в Україні та Посольство Чеської Республіки в Україні оцінюють численність громади близько в 10 тисяч осіб [133].

Сучасна чеська діаспора в Україні є історичним спадком кількох хвиль переселення чехів на українські землі, що відбувалися здебільшого у другій половині XIX століття [135]. Чеські колоністи переселялися на терени України в 1861 р., після скасування в Російській імперії кріпосного права, отримуючи доступ до можливості розвитку господарства та підприємництва. Найбільші чеські поселення виникли на Волині, Півдні України та у Криму [133].

Найбільшими осередками чеського життя на українських землях стали такі землі, як Волинь, Крим та південні регіони. До Другої світової війни на Волині чехи проживали у 638 населених пунктах, з яких 109 були повністю чеськими [134, с. 4]. Чеські переселенці зробили значний внесок у розвиток місцевого розвитку: створили школи, культурні товариства, бібліотеки, молочарні, млини, ремісничі підприємства та церковні споруди [134, с. 4].

Чеська громада активно розвивала культурне життя. На Волині функціонували десятки бібліотек, театральних гуртків, пожежних товариств і музичних колективів. Діяли сокольські організації та виходили чеськомовні періодичні видання: «Hlas Volyně», «Buditel», «Krajanské listy» та інші [134, с. 4].

Важливу роль відігравала також діяльність чеських товариств у великих містах – Львові, Києві, Одесі, Чернівцях та Сімферополі [134, с. 4–5]. Особливо активним був Львів, де ще у ХІХ столітті діяла «Чеська бесіда», яка стала найдавнішим чеським товариством у Східній Європі [134, с. 4]. У Києві функціонували чеські школи, спортивні товариства, підприємства та видавничі проєкти [134, с. 5]. Це свідчить, що чеська присутність в Україні мала не лише етнічний, але й економічний та культурний виміри.

До 1930-х років та репресій НКВД існували чеські школи та культурні осередки. За даними Етнологічного інституту Академії наук Чеської Республіки, у 1924 році на території України діяло 19 чеських шкіл, ще дві у Криму [134]. Постраждала чеська громада в Україні від комуністичної влади не менше, ніж українська громада в Чехословаччині. Наприкінці 1930-х років політика щодо національних меншин в СРСР перетворилася на репресії, чеська спільнота зазнала сильних утисків [134]. Після Другої світової війни значна частина волинських чехів реемігрувала до Чехословаччини. У 1945–1947 роках Україну залишило понад 33 тисячі волинських чехів [134, с. 8]. Проте частина громади залишилася, зберігаючи культурні традиції навіть за умов радянського режиму.

Сучасні чеські громади проживають здебільшого у Житомирській, Миколаївській, Запорізькій, Одеській та Вінницькій областях. У цих регіонах чехи зберігають елементи чеської мови, традицій та релігійної спадщини. Після проголошення незалежності України розпочався новий етап відродження чеського життя. Уже у 1990 році почали виникати культурні організації: «Чеська бесіда» у Львові, «Чехоград» у Новгородківці, «Чеські брати» у Богемці, «Влтава» у Сімферополі та інші [134, с. 6–7].

З початком незалежності України чеська громада консолідувалася та почала відбудовувати зруйновані радянською владою інституції. У травні 1995 року була створена Чеська національна рада України, яка об'єднала чеські організації з різних регіонів України [133]. Основною діяльністю ради, окрім збереження чеської ідентичності, було, зокрема, посилення українсько-чеських відносин, що у поєднанні з діями української громади позитивно вплинуло на

даний процес. Чеські організації підтримують активні контакти з історичною батьківщиною. Важливу роль у цьому процесі відіграють Міністерство закордонних справ Чехії, Посольство Чехії в Україні, Чеський центр гуманітарної допомоги та громадські організації [134, с. 7–8].

Окрему роль у збереженні пам'яті про чеську громаду в Україні сьогодні відіграють сучасні інформаційні ресурси та громадські ініціативи. Одним із таких є проєкт волинських чехів «Чехи Волині», який висвітлює історію переселення, культурну спадщину та сучасне життя волинських чехів, публікує архівні матеріали, спогади та дослідження про чеську присутність на українських землях [135]. Можна підсумувати, що, чеська діаспора в Україні виступає не лише за збереження власної ідентичності, але відіграє важливу роль у розвитку українсько-чеських відносин. Діяльність чеської громади сприяє міжкультурному діалогу, зміцненню гуманітарних контактів та формуванню позитивного образу обох держав.

4.3. Вплив діаспори на політичні, гуманітарні та безпекові відносини.

Підсумовуючи значення української та чеської діаспори відзначимо, що вони відіграють важливу роль у формуванні сучасних українсько-чеських відносин. Їх значення виходить далеко за межі організацій культурних подій та збереження власної ідентичності, адже діаспорні спільноти поступово перетворилися у важливий елемент гуманітарної та культурної дипломатії, посилюючи необхідність безпекового партнерства між Україною та Чеською Республікою.

Українська громада в Чехії стала одним із ключових мостів між українським та чеським суспільством. Упродовж тривалого часу українці інтегрувалися в економічне, освітнє та культурне середовище ЧР, формуючи позитивний імідж України у чеському суспільстві. Водночас, після 2014, а тим більше після 2022 років, українська спільнота в Чехії почала дедалі активніше виконувати роль політичного та інформаційного арбітра всередині чеського суспільства щодо Української держави та двосторонніх відносин. Українська громада у 2022 році, разом з чеськими волонтерським осередками, взяла на себе

важливу роль у посиленні гуманітарної політики та підтримки біженців, цим самим приносячи елемент гуманітарної стабільності у двосторонні відносини. Активна присутність українців в чеському інформаційному просторі сприяла формуванню стійкої суспільної підтримки України та розумінню російської агресії серед чеського суспільства. У цьому контексті українська громада стала своєрідною «м'якою силою» України в Чехії.

Водночас, важливе значення для розвитку двосторонніх відносин має і чеська діаспора в Україні. Попри порівняно невелику кількість спільноти, відіграє важливу роль у підтримці історичної пам'яті та культурної взаємодії між народами. Через діяльність чеських громадських організацій та їх акцій формується позитивне ставлення до Чехії в українському суспільстві.

Після початку широкомасштабної війни РФ проти України значення обох діаспор також має і безпековий вимір. Українська громада в Чехії стала активним учасником гуманітарних та волонтерських проєктів на підтримку українських військових та цивільних постраждалих від бойових дій. Водночас, чеські організації в Україні сприяли розвитку гуманітарної взаємодії, підтримці українців в Україні та поглибленню контактів між обома державами.

Таким чином, діаспори стали важливим неформальним елементом українсько-чеських відносин. Їх діяльність та роль у розвитку взаємодії обох країн потребує ретельного вивчення та оновлення для кращого розуміння один одного та спільних взаємовідносин. У сучасних умовах російської агресії роль діаспор суттєво зросла, перетворившись на важливий чинник гуманітарної стійкості та міждержавної солідарності.

РОЗДІЛ 5. МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕМИ «УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ ВІДНОСИНИ: ІСТОРИКО-БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ (1991– 2025)»

Особливу увагу у процесі вивчення теми «Українсько-чеські відносини: історико-безпековий аспект (1991–2025)» доцільно приділити розробці конкретних дидактичних матеріалів та практичних завдань для учнів. Це дозволяє поєднати теоретичне вивчення міжнародних відносин із розвитком практичних навичок у здобувачів освіти. Методичні матеріали мають ґрунтуватися на наступних принципах – науковості та компетентності підходу, що відповідає сучасним вимогам шкільної історичної освіти в Україні.

Одним із прикладів практичного використання теми може бути робота учнів з міжнародними документами. Під час вивчення теми «Україна у системі міжнародних відносин» учням можна запропонувати, наприклад, проаналізувати уривки зі «Спільної декларації України та Чеської Республіки щодо євроатлантичної перспективи України» від 31 жовтня 2022 року. Учням це допоможе виконати наступні завдання:

- визначити позицію Чехії щодо членства України в ЄС та НАТО;
- пояснити, як змінилося сприйняття РФ у політиці Чехії після 2022 року;
- охарактеризувати поняття «стратегічне партнерство» на основі документу.

Подібна форма роботи дозволяє формувати навички аналізу історичних джерел, роботи з міжнародними документами та розвитку критичного мислення. Окремим видом дидактичних матеріалів може слугувати створення хронологічної таблиці «Українсько-чеські відносини у 1991–2025 роках». Учням пропонується самостійно заповнити таблицю, використовуючи матеріали уроку, приклад викладено у Додатку 3. Таке завдання сприяє формуванню хронологічного розуміння учнем історичних процесів та покращує вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

У межах теми можуть використовуватися й інтерактивні методи навчання. Наприклад, доцільним було би проведення рольової гри «Саміт ЄС щодо підтримки України». Учні поділяються на групи, які представляють Україну, Польщу, Чехію, Німеччину та інші держави ЄС. Завданням учасників є вироблення спільного рішення щодо військової, гуманітарної чи санкційної підтримки України в умовах російської агресії. Дана форма роботи дозволяє розвивати комунікативні компетентності, навички аргументації та роботи в команді.

Важливим дидактичним елементом може бути також використання картографічних матеріалів. Наприклад, учням можна запропонувати:

- нанести на карту основні центри української діаспори в Чехії;
- позначити маршрут української міграції після 2014 та 2022 років;
- визначити центри гуманітарних пунктів для українців в Чехії.

Це дозволяє поєднувати історичний матеріал із елементами географії та демографії, що реалізовує міждисциплінарний підхід до навчання. Розглядаючи контекст інформаційно-цифрової компетентності, доцільним є використання метаналізу учнями. Класу можна запропонувати порівняти висвітлення російсько-української війни у чеських та українських медіа або дослідити інформаційні компанії чеських організацій, спрямовані на підтримку України. Наприклад, окремим мінідослідженням може стати аналіз діяльності організацій СКУ, ЄКУ, Člověk v tísn, Українська ініціатива в Чехії або Asociace MOST UA – CZ z.s.

У межах позакласної роботи тема може реалізовуватися через проведення тематичних круглих столів, учнівських конференцій або інтегрованих уроків. Наприклад:

- «Чехія та Україна: стратегічне партнерство у XXI столітті»;
- «Роль міжнародної підтримки у протидії російській агресії в Україні»;
- «Українська діаспора в Чехії після 2022 року».

Практичним результатом таких занять може бути створення учнями презентацій, доповідей або коротких аналітичних есе. Найефективнішою є реалізація теми, дидактичних і методичних матеріалів для учнів 10–11 класів закладів загальної середньої освіти, де може використовуватися як у межах навчальної програми із всесвітньої історії та історії України, так – у системі громадянської та позакласної освіти. Саме в 10–11 класах учні вивчають сучасні процеси у світі та Україні, а також володіють достатньою базою критичного та логічного мислення для аналізу наведених дидактичних завдань.

Таким чином, методичний потенціал теми полягає не лише у вивченні певних історичних фактів, але й у можливості створення конкретних дидактичних матеріалів та навчальних завдань, що сприяють формуванню історичної компетентності в учнів. Саме через поєднання наукового змісту та практичних методів навчання тема українсько-чеських відносин може ефективно використовуватися у професійній діяльності майбутнього вчителя історії.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження на тему українсько-чеських відносин у 1991 – 2025 роках, встановлено, що двостороннє партнерство між країнами пройшло складний процес трансформації – від базового дипломатичного партнерства початку 1990-х років до рівня стратегічної взаємодії у сфері європейської та міжнародної безпеки після 2022 року. Дослідження підкреслило, що українсько-чеські відносини були сформовані під впливом загальноєвропейських та геополітичних процесів, зміни системи міжнародних відносин після завершення «холодної війни», розширення таких структур як ЄС та НАТО, а також сучасних безпекових викликів, пов'язаних із російською агресією проти України.

У рамках дослідження проаналізовано вітчизняну, зарубіжну та чеську історіографію теми українсько-чеських відносин. Встановлено, що у сучасній науковій літературі дана тема здебільшого розглядається у ширшому контексті міжнародних відносин у регіоні Центрально-Східної Європи, а також змін безпекового середовища після 1991 року. Водночас, виявлено відсутність комплексних праць, які б системно та цілісно досліджували аспекти українсько-чеських відносин у 1991–2025 роках, що й зумовило актуальність теми бакалаврської роботи.

Дослідження джерельної бази дозволило встановити, що українсько-чеські відносини мають достатню нормативно-правову базу міжнародних угод, офіційних матеріалів урядових структур України, Чеської Республіки, ЄС та НАТО. Значну роль на дослідницькому рівні відграють також матеріали міжнародних організацій, медіа простору та аналітичних центрів. Особливе значення у контексті дослідження мали міждержавні угоди між Україною та Чехією, матеріали урядових структур Чехії, офіційні заяви щодо підтримки України після 2014 та 2022 років.

Було виявлено, що становлення українсько-чеських відносин після 1991 року відбувалося в умовах формування нової моделі міжнародних відносин у

Європі після розпаду соціалістичного блоку. Чеська Республіка стала однією з перших держав Центрально-Східної Європи, яка підтримала незалежність України. Своєю чергою, Україна є однією з перших держав, яка визнала незалежність Чехії. З 1993 року розпочалося активне формування договірно-правової бази двостороннього співробітництва. У 1990-х роках між країнами було підписано низку ключових угод у різних сферах. Важливе значення мав «Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою» 1995 року.

Дослідження показало, що у 1991–2013 роках, українсько-чеські відносини характеризувалися здебільшого політичним та економічним співробітництвом. Водночас, безпековий вимір лише починав поступово формуватися. Чехія після вступу до НАТО та ЄС стала важливим прикладом для України у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції. У цей період Чехія підтримувала розвиток співпраці України з європейськими структурами, водночас, двосторонні відносини у безпековому ключі залишалися обмеженими, але розвивалися у таких напрямках, як спільна боротьба з організованою злочинністю, охороною секретної інформації, енергетичної безпеки та міжвідомчої співпраці.

Важливим елементом дослідження стало встановлення того, що російська агресія у 2014 році стала переломним моментом у розвитку українсько-чеських відносин. Саме після початку війни на Донбасі та анексії Криму Чеська Республіка поступово почала переходити від політики обережності та балансування до чіткої підтримки України у межах ЄС та НАТО. Незважаючи на наявність у чеських політичних колах суперечностей щодо підходу співпраці з РФ та Україною після 2014 року, офіційна державна позиція Чехії була незмінна у ключових питаннях санкційної політики проти РФ та посилення взаємодії України із безпековими структурами. Особливого значення у трансформації чеської політики мали події 2021 року у Врбетіце, які остаточно закріпили у чеському політикумі сприйняття Росії як безпосередню безпекову загрозу для усього Європейського континенту.

У ході роботи визначено, що після широкомасштабного вторгнення РФ в Україну у 2022 році українсько-чеські відносини перейшли на якісно новий рівень – стратегічного партнерства. Чехія стала одним із найактивніших союзників України серед держав Центрально-Східної Європи. Чехія надала велику військову, гуманітарну, політичну та економічну підтримку Україні, активно просувала санкційну політику ЄС щодо Росії, а також виступила одним із провідних міжнародних лобістів українських інтересів у європейському просторі. Особливого значення набуло головування Чехії в Раді ЄС у другій половині 2022 року, під час якого Чехія пропонувала ключові ініціативи та проєкти підтримки України, виносила на високий рівень питання безпеки ЄС на тлі воєнних дій РФ.

Доведено, що після 2022 року українсько-чеське співробітництво у сфері безпеки стало системним та багатовимірним. Воно охопило ключові галузі військово-технічної співпраці, підтримку оборонної промисловості України, навчання українських військових у Чехії, гуманітарну підтримку, медичні програми, політичне лобіювання українських інтересів у структурах ЄС та НАТО, а також підписання двосторонніх безпекових угод. У цьому вимірі варто підкреслити одну із найважливіших угод та нормативно-правових документів українсько-чеських відносин, а саме «Угоду про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку України Чеською Республікою» 2024 р. Даний документ закріпив новий рівень стратегічної взаємодії держав.

У ході дослідження також встановлено значну роль діаспор у формуванні українсько-чеських відносин. Українська громада у Чехії є однією із найбільших та найсильніших громад українців у Європі. Вона відіграє важливу роль у розвитку гуманітарного, культурного та громадського співробітництва між країнами. Історія української громади в Чехії має глибокі історичні корені, починаючи з кінця XIX століття та особливо посилюючись у міжвоєнний період (після Першої світової війни), коли Прага стала одним із ключових центрів української політичної та інтелектуальної еміграції. Після 1993 року українська громада в Чехії значно зросла внаслідок трудової еміграції, а після 2014 та 2022

років – у результаті вимушеного переселення українців діаспора посилилася та перетворилася знову на один із центрів закордонного українства у Європі. У сучасних умовах українська діаспора в Чехії перетворилася не лише на культурний, але вагомий суспільно-політичний чинник українсько-чеських відносин.

Водночас визначено, що чеська діаспора в Україні також відгравала важливу культурну та гуманітарну роль у контактах між державами. Чеські громади в Україні зберігали власну культуру, ідентичність, традиції та мову. З початком незалежності України чеська діаспора, ще інтенсивніше активізувалася у діяльності різних напрямів, зокрема, – посилення двосторонніх відносин між країнами. Діяльність української та чеської діаспор сприяла розвитку міжкультурного діалогу, підтримці гуманітарних ініціатив, поширенню інформації про українсько-чеські відносини та посиленню міждержавних зв'язків.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її матеріалів у науковій, освітній та педагогічній діяльності. Розроблений методичний потенціал теми дозволяє інтегрувати його у шкільний курс всесвітньої історії, громадянської освіти та історії України. Використання міжнародних документів, дипломатичних заяв, матеріалів міжнародних організацій та прикладів сучасної міжнародної співпраці спряє формуванню в учнів таких навичок, як критичне мислення, аналіз джерел, розуміння міжнародних процесів та розвитку громадської компетентності.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити загальний висновок, що українсько-чеські відносини у 1991–2025 рр. пройшли складний процес змін та еволюції. Вони перетворилися на один із динамічних форматів співробітництва України з державами Центрально-Східної Європи. Чехія поступово стала одним із найсильніших, а також послідовних безпекових партнерів України в Європі. Сучасний етап українсько-чеських відносин характеризується високим рівнем довіри та активною безпековою співпрацею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Катрун Т. В'ячеслав Чорновіл та Вацлав Гавел у розбудові національних державностей. Актуальні проблеми історичної науки та освіти у дослідженнях молодих учених: збірник матеріалів I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції з міжнародною участю (19 квітня 2024). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 336-344.
2. Катрун Т. Еміграція українців до Чехії після повномасштабного вторгнення РФ в Україну: основні риси, проблеми, нові можливості. Закордонне українство: від дослідження історії до прогнозу розвитку: матеріали наукової конференції. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024. С. 334–338.
3. Катрун Т. «Сила безсилих» Вацлава Гавела у переосмисленні суспільно-політичних цінностей в Чехословаччині. Дні науки – 2024: матеріали XIV міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (до 190-річчя Київського національного університету імені Тараса Шевченка). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024. С. 309–314.
4. Зленко А. М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. Харків: Фоліо, 2003. 559 с.
5. Перепелиця Г. М. Україна – Росія: війна в умовах співіснування. Київ: Стилос, 2015. 879 с.
6. Рудич Ф. М. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти. Київ: МАУП, 2002. 488 с.
7. Воєнна безпека України на межі тисячоліть. Г. М. Перепелиця та ін.; Національний ін-т стратегічних досліджень при Адміністрації Президента України. Київ: Стилос, 2002. 394 с.
8. Світова гібридна війна: український фронт. Гол. наук. ред. і упоряд. В. П. Горбулін. Харків: Фоліо, 2017. 496 с.

9. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Національна безпека України у повоєнний період: концептуальні засади та механізми забезпечення. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2025. 330 с.

10. Bilovus L., Homotiuk O., Stefanyshyn O. Intercultural cooperation in the context of modern Czech-Ukrainian relations. *History of Science and Biographical Studies*. 2023. No. 1. Article No. 13. DOI: <https://doi.org/10.31073/istnauka202301-13>

11. Філіпович М. Б. Культурно-наукове співробітництво Чехії та України: новітній етап. Актуальні питання історії України, всесвітньої історії та методик їх викладання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 травня 2023 р., м. Рівне). Рівне: Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», 2023. С. 62–66.

12. Іщенко Д. В. Контакти М. С. Грушевського з чеською професурою у контексті українсько-чеських зв'язків. *Магістеріум. Історичні студії*. 2001. Вип. 7. С. 45–49.

13. Павлишин Л. Зовнішня політика Чеської Республіки крізь призму історіографії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. 2021. № 2 (45). С. 110–122.

14. Judt T. *Postwar: A History of Europe Since 1945*. London: Penguin Books, 2005. 960 p.

15. Lucas E. *The New Cold War: Putin's Russia and the Threat to the West*. New York: Palgrave Macmillan, 2014. 384 p.

16. Sakwa R. *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London: I.B. Tauris, 2016. 240 p.

17. Galeotti M. *Weaponisation of Everything: A Field Guide to the New Way of War*. New Haven; London: Yale University Press, 2023. 256 p.

18. Rácz A. *Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist*. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs, 2015. 88 p.

19. Centre for European Policy Studies. EU–Ukraine relations reports. Brussels, 2022.
20. European Union Institute for Security Studies. EU security reports. Paris, 2023.
21. Drulák P. Theory and Practice of Czech Foreign Policy. Prague, 2011.
22. Association for International Affairs (AMO). Czech foreign policy and Ukraine. Prague, 2022.
23. Czech Statistical Office. Migration statistics: Ukrainians in the Czech Republic. Prague, 2023.
24. International Organization for Migration. Ukraine migration reports. Geneva, 2023.
25. Zilynskyj Bohdan. Ukrajinci v Čechách a na Moravě. Praha: Slovanská knihovna, 2000. 319 s.
26. Міністерство закордонних справ України. Договірні-правова база між Україною та Чехією [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://czechia.mfa.gov.ua/360-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-chehijeju>
27. Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.mzv.cz>
28. Верховна Рада України. Законодавство України: Україна – Чехія (договірні-правова база) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/main/c210> (дата звернення: 13.04.2026).
29. NATO [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.nato.int>
30. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>
31. Президент України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua>
32. Офіс Президента України. Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-92237>

33. Government of the Czech Republic [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.vlada.cz>

34. Посольство України в Чеській Республіці. Політичні відносини між Україною та Чехією. URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/308-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-chehiyeju>

35. Посольство України в Чеській Республіці. Договірні-правова база між Україною та Чеською Республікою [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://czechia.mfa.gov.ua/360-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-chehiyeju>

36. Посольство України в Чеській Республіці. Історія посольства та чесько-українських зв'язків [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/istoriya-posolstva-ta-chesko-ukrayinskih-zvyazkiv>

37. Терещук Г. «Він жив Україною» – про Романа Лубківського згадували у Празі [Електронний ресурс]. Радіо Свобода. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28148494.html>

38. Посольство Чеської Республіки в Києві. Офіційна інформація про українсько-чеські відносини [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://mzv.gov.cz/kiev/uk/x2006_09_06/x2010_07_19/index.html

39. Павел Маша. Вікіпедія: вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Павел_Маша

40. Посольство України в Чеській Республіці. Політичні відносини між Україною та Чехією [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://czechia.mfa.gov.ua/308-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-chehiyeju>

41. Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою: Договір від 26.04.1995. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/203_101

42. Pavlyshyn, L. Ukraine in the foreign policy of the Czech Republic during the formation of bilateral interstate cooperation. Individual and Society. 2013. Vol. 16,

N. 3.

Режим

доступу:

<https://individualandsociety.org/storage/uploads/casopis/2013/3/ukrayina-u-zovnisnii-politici-ceskoyi-respubliki-v/ukra-na-y-zovnishnijj-politici-chesko-respybliki-v-period-stanovlennja-dvostoronного-mizhderzhavnogo-spivrobitnictva.pdf>

43. Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки про сприяння та взаємний захист інвестицій: Угода від 31.03.1997. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/203_412

44. Конвенція між Урядом України і Урядом Чеської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно: Конвенція від 28.01.1995. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503-14>

45. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Dohody mezi vládou České republiky a vládou Ukrajiny o spolupráci v oblasti jaderné energetiky a jaderného průmyslu: Sdělení č. 241/1997 Sb. Режим доступу: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-241>

46. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Dohody mezi vládou České republiky a vládou Ukrajiny o spolupráci v boji proti organizovanému zločinu, terorizmu a nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami: Sdělení č. 81/2006 Sb. m. s. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2006-81>

47. Про підготовку державного візиту Президента України до Чеської Республіки: Указ Президента України від 12.03.2009 № 152/2009. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152/2009>

48. Prime Minister M. Topolánek's address to an economic forum in Kiev on 17 September 2008. Government of the Czech Republic. Режим доступу: <https://vlada.gov.cz/scripts/detail.php?id=42272&tmplid=51>

49. ЧР та Європейський Союз [Електронний ресурс]. Посольство Чеської Республіки в Києві. Режим доступу: https://mzv.gov.cz/kiev/uk/x2001_09_21/x2001_09_21_3/x2010_10_14.html

50. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про охорону секретної інформації [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_029#Text

51. Czechia and NATO [Electronic resource] / Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. Режим доступу: https://mzv.gov.cz/jnp/en/foreign_relations/security_policy/czechia_and_nato_1/index.html

52. Комісія Україна – НАТО (1997–2023 pp.). North Atlantic Treaty Organization (NATO). URL: <https://www.nato.int/en/about-us/organization/nato-structure/nato-ukraine-commission-1997-2023>

53. BBC Україна. Саміт НАТО в Бухаресті: Україна не отримала ПДЧ. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/story/2008/04/080403_nato_ukraine_bt

54. Бекешкіна І. Газовий конфлікт: причини і шляхи подолання. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/gazoviy-konflikt-prichini-i-shlyakhi-podolannya>

55. Національний інститут стратегічних досліджень. Актуальні проблеми українсько-чеських відносин та перспективи їх розвитку [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/ad-5-03-2022_0.pdf

56. Надання політичного притулку Богдану Данилишину в Чехії. BBC News Україна. 2011. 14 січня. Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/01/110114_danylyshyn_asylum_az

57. Україна вислала двох чеських дипломатів через підозру у шпигунстві. The Daily Star. URL: <https://www.thedailystar.net/news-detail-185628>

58. Україна і Чехія обмінялися висилкою дипломатів. Голос Америки. 2011. Режим доступу: <https://www.holosameryky.com/a/ol-diplomacy-2011-05-19-122252384/240998.html>

59. Організація Об'єднаних Націй. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 68/262 «Територіальна цілісність України» від 27 березня 2014 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://undocs.org/A/RES/68/262>

60. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Statement of the MFA on the incursion of the Russian troops into Ukraine (29.08.2014) [Електронний ресурс]. Режим доступу:
https://mzv.gov.cz/jnp/en/issues_and_press/archive/statements/x2014/x2014_08_29_statement_of_the_mfa_on_the_incursion_of.html

61. Council of the European Union. EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>

62. North Atlantic Treaty Organization. Wales Summit Declaration, 5 September 2014 [Електронний ресурс]. Режим доступу:
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

63. Radio Prague International. President Zeman calls for lifting Russia sanctions at event organized by Putin associate [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://english.radio.cz/president-zeman-calls-lifting-russia-sanctions-event-organized-putin-associate-8282519>

64. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Prohlášení ministerstva zahraničních věcí k referendu na Krymu ze dne 16. 3. 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://mzv.gov.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/archiv_prohlase_ni_a_stanovisek/archiv_2014/x2014_03_16_prohlaseni_ministerstva_zahranici.html

65. Vláda České republiky. Stanovisko vlády ČR k situaci na Ukrajině [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/stanovisko-vlady-cr-k-situaci-na-ukrajine-117650/>

66. Міністерство закордонних справ Чеської Республіки. The Czech Republic joined the next stage of the EU policy in Brussels [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://mzv.gov.cz/representation_brussels/en/news_and_media/the_czech_republic_joined_the_next_stage.html

67. United Nations General Assembly. Resolution 68/262 “Territorial integrity of Ukraine” – Voting record [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://digitallibrary.un.org/record/767565>

68. Česká televize (ČT24). Je to strategie, kvůli které prohrávají všichni, kritizoval Zeman v Radě Evropy protiruské sankce [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/je-to-strategie-kvuli-ktere-prohravaji-vsichni-kritizoval-zeman-v-rade-evropy-protiruske-sankce-90017>

69. European Parliamentary Research Service. EU maintains unity over sanctions despite criticisms [Электронный ресурс]. С. 5. Режим доступа: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614665/EPRS_BRI\(2018\)614665_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614665/EPRS_BRI(2018)614665_EN.pdf)

70. Government of the Czech Republic. Joint Statement of the Highest Constitutional Officials of the Czech Republic on Foreign Policy (12 September 2018) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://vlada.gov.cz/scripts/detail.php?id=168401>

71. National Centre against Organised Crime (NCOZ). Government of the Czech Republic. Investigation results on Vrbětice explosions confirming GRU involvement and terrorist nature of the attack (2021–2024 summary) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://policie.gov.cz/soubor/2021-ncoz-annual-report-pdf.aspx>

72. ČTK / Expats.cz. PM Babiš calls 2014 explosion a ‘terrorist attack’ after previously avoiding the phrase [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.expats.cz/czech-news/article/pm-babis-calls-2014-explosion-a-terrorist-attack-after-previously-avoiding-the-phrase>

73. Radio Prague International. Senate declares Vrbětice attack an act of state terrorism [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://english.radio.cz/senate-declares-vrbetice-attack-act-state-terrorism-8715486>

74. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Statement on the expulsion of Russian diplomats by Foreign Minister Hamáček (18.04.2021) [Электронный ресурс]. Режим

доступу:

https://mzv.gov.cz/jnp/en/issues_and_press/archive/statements/x2021/statement_on_the_expulsion_of_russian.html

75. BBC News. Czech Republic expels Russian diplomats over Vrbětice explosion [Электронный ресурс]. Режим

доступу:

<https://www.bbc.com/news/world-europe-56796324>

76. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Security Strategy of the Czech Republic 2023 [Электронный ресурс]. Режим

доступу:

https://mzv.gov.cz/jnp/en/foreign_relations/security_policy/security_strategy_of_the_czech_republic/

77. Government of the Czech Republic. Policy Statement of the Government of the Czech Republic [Электронный ресурс]. Режим

доступу:

https://vlada.gov.cz/en/jednani-vlady/policy-statement/policy-statement-of-the-government-193762/#foreign_policy

78. Vláda České republiky. Joint Statement on Ukraine's Euro-Atlantic Perspective (31 October 2022) [Электронный ресурс]. Режим

доступу:

https://vlada.gov.cz/assets/media-centrum/aktualne/Joint_Statement-UA-CZ.pdf

79. Council of the European Union. Results of the Czech Presidency of the Council of the EU [Электронный ресурс]. Режим

доступу:

<https://wayback.archive-it.org/12090/20230320162159/https://czech-presidency.consilium.europa.eu/en/programme/results-of-the-czech-presidency-of-the-council-of-the-eu/>

80. Council of the European Union. Implementation of the priorities of the Czech Presidency of the Council of the EU (Final Report) [Электронный ресурс].

Режим

доступу:

https://wayback.archive-it.org/12090/20230320180030/https://czech-presidency.consilium.europa.eu/media/a0qkuckk/naplnovani-priorit-cz-pres_en.pdf

81. Vláda České republiky. Priority and results of the Czech Presidency of the Council of the EU [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://vlada.gov.cz/scripts/detail.php?id=203545>

82. Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. Czech EU Presidency 2022 [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://mzv.gov.cz/representation_brussels/en/about_the_representation/czech_eu_presidency_2022/index.html

83. Vláda České republiky. Prime Minister Fiala held a meeting with Ukrainian President Zelensky in Kiev on further aid and sanctions against Russia [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://vlada.gov.cz/en/media-centrum/aktualne/prime-minister-fiala-held-a-meeting-with-ukrainian-president-zelensky-in-kiev-on-further-aid-and-sanctions-against-russia-195806/>

84. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2015 Humanitarian Assistance Operational Strategy of the Czech Republic [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://mzv.gov.cz/jnp/en/foreign_relations/development_cooperation_and_humanitarian/humanitarian_aid/how_to_work_with_wfp/x2015_humanitarian_assistance_operation.html

85. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Česká pomoc Ukrajině v letech 2014–2017 [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/ukrajina.html

86. Ministerstvo vnitra České republiky. Zdravotně humanitární program MEDEVAC [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://mv.gov.cz/clanek/program-medevac.aspx>

87. Czech Development Agency. Ukraine – development cooperation [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://czechaid.gov.cz/en/our-work/where-we-work/ukraine>

88. Ministry of Defence of the Czech Republic. Czech Army ensured transport of patients from Ukraine within the MEDEVAC programme [Электронный ресурс].

Режим доступа: <https://mocr.mo.gov.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ceska-armada-zajistila-transport-pacientu-z-ukrajiny-v-ramci-programu-medevac-112758/>

89. North Atlantic Treaty Organization (NATO). Relations with Ukraine [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm

90. Ministry of Defence of the Czech Republic. The Minister of Defence informed about declassified details of military aid to Ukraine [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.mo.gov.cz/en/ministry-of-defence/newsroom/news/the-minister-of-defence-informed-about-declassified-details-of-military-aid-to-ukraine-245604/>

91. Excalibur Army sets up operations in Ukraine to boost collaboration and kick off domestic shell production. Czechoslovak Group. URL: <https://czechoslovakgroup.com/en/news/excalibur-army-sets-up-operations-in-ukraine-to-boost-collaboration-and-kick-off-domestic-shell-production>

92. Czechoslovak Group // Wikipedia: the free encyclopedia [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://en.wikipedia.org/wiki/Czechoslovak_Group

93. Excalibur Army. Our company has opened an office in Ukraine as a trusted arms supplier [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.excaliburarmy.cz/news/our-company-as-one-of-ukraines-most-reliable-arms-suppliers-has-officially-opened-an-office-in-ukraine-90>

94. STV Group. STV Group launches production of forged projectile bodies for artillery ammunition, not only in 155 mm caliber [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.stvgroup.cz/en/news/stv-group-launches-production-of-forged-projectile-bodies-for-artillery-ammunition-not-only-in-155-mm-caliber>

95. Eurostat. Temporary protection for 4.3 million in October [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251210-2>

96. Council of the European Union. European Peace Facility: EU support to Ukraine increased to €2.5 billion [Электронный ресурс]. Режим доступа:

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/07/22/european-peace-facility-eu-support-to-ukraine-increased-to-25-billion/>

97. President of Ukraine – Official website. Volodymyr Zelenskyy and Petr Fiala signed a Joint Declaration on Ukraine's Euro-Atlantic perspective [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/en/news/volodimir-zelenskij-i-petr-fiala-pidpisali-spilnu-deklaraciy-78817>

98. Government of the Czech Republic. The Czech Republic has a new president: Petr Pavel took office [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vlada.gov.cz/en/media-centrum/aktualne/the-czech-republic-has-a-new-president-petr-pavel-took-office-204424/>

99. European Pravda (Ukrainska Pravda). Presidents of Czech Republic and Slovakia visit Ukraine [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/04/28/7399807/>

100. Президент України. Спільна декларація Президента України Володимира Зеленського, Президента Словацької Республіки Зузани Чапутової та Президента Чеської Республіки Петра Павела [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-82537>

101. President of Ukraine. Ukraine and the Czech Republic: support for Ukraine and bilateral cooperation [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/en/news/chehiya-ta-yiyi-narod-svoyeyu-pidtrimkoyu-ukrayini-realno-do-84129>

102. President of Ukraine. Agreement on Security Cooperation and Long-term Support between Ukraine and the Czech Republic [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-92237>

103. Agreement on Security Cooperation and Long-term Support between the Czech Republic and Ukraine [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vlada.gov.cz/assets/media-centrum/aktualne/AJ-verze.pdf>

104. Velvyslanectví České republiky v Kyjevě. První zásilka muniční iniciativy je na Ukrajině, Česko do ní přispěje téměř 866 milionů korun [Електронний ресурс].

Режим

доступу:

https://mzv.gov.cz/kiev/cz/zpravy_a_udalosti/prvni_zasilka_municni_iniciativy_je_na.html

105. Суспільне. Чехія знайшла сотні тисяч артбоєприпасів, які могла б доставити Україні — президент Павел [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://suspilne.media/686840-cehia-znajsla-sotni-tisac-artboepripasiv-aki-mogla-b-dostaviti-ukraini-prezident-pavel/>

106. Reuters. Czech president urges parties to keep up ammunition aid for Ukraine [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/czech-president-urges-parties-keep-up-ammunition-aid-ukraine-2025-10-06/>

107. Radio Prague International. Czech government envoy for Ukraine reconstruction to step down [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://english.radio.cz/czech-government-envoy-ukraine-reconstruction-step-down-8865832>

108. Reuters. Ukraine got 4.4 million large-calibre rounds under Czech initiative, president says [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://www.reuters.com/world/ukraine-got-44-mln-large-calibre-rounds-under-czech-initiative-president-says-2026-02-16/>

109. Government of the Czech Republic. Prime Minister Fiala Following Meeting with President Zelenskyy: Czech Republic Will Continue to Stand Firmly on Ukraine's Side [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://vlada.gov.cz/en/media-centrum/aktualne/prime-minister-fiala-following-meeting-with-president-zelenskyy-czech-republic-will-continue-to-stand-firmly-on-ukraine-s-side-220222/>

110. Українська ініціатива в Чеській Республіці. Громада зустріла Президента України [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://www.ukrajinci.cz/vsechny->

aktuality/aktuality+c19/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B0%20%D0%B7%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BB%D0%B0%20%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0+a11430.htm

111. Радіо Свобода. Зеленський у Празі провів переговори з президентом Чехії Петром Павелом [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyy-chekhiya-pavel-vizyt-zustrich/33404434.html>

112. Спільна заява Президента України Володимира Зеленського та Президента Чеської Республіки Петра Павела про стратегічне партнерство між Україною та Чеською Республікою. Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. 21 березня 2025 р. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-ta-p-96801>

113. Посольство України в Чеській Республіці. Інтерв'ю Посла Василя Зварича для FORUM 24 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://czechia.mfa.gov.ua/news/intervyu-posla-vasilya-zvaricha-dlya-forum-24>

114. Посольство України в Чеській Республіці. Інтерв'ю Посла Василя Зварича для Укрінформ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://czechia.mfa.gov.ua/news/intervyu-posla-vasilya-zvaricha-dlya-ukrinform>

115. Hospodářské noviny. Stát dal na pomoc Ukrajině přes 90 miliard, oznámil Fiala. Přesto je Česko v plusu [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://domaci.hn.cz/c1-67818630-stat-dal-na-pomoc-ukrajine-pres-90-miliard-oznamil-fiala-presto-je-cesko-v-plusu>

116. Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. Czechia Continues the “Ukraine Program” and Will Support Ukraine in the Coming Years [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://mzv.gov.cz/jnp/en/issues_and_press/press_releases/czechia_continues_the_ukraine_program.html

117. iDNES.cz. Koalice SPOLU uznala porážku ve volbách [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.idnes.cz/volby/koalice-spolu-tiskova-konference-volby.A251004_181231_volby_mul

118. Суспільне. Автомобілісти, пірати, експрем'єр-мільярдер і ультраправі: хто опиниться в парламенті Чехії після виборів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://suspilne.media/1131382-avtomobilisti-pirati-ekspremier-milarder-i-ultrapravij-aponec-hto-opinita-v-parlamenti-cehii-pisla-viboriv/>

119. Wikipedia contributors. Third cabinet of Andrej Babiš [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Third_cabinet_of_Andrej_Babi%C5%A1

120. Європейська правда. Новий уряд Чехії та зміни політики щодо України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/01/28/7229962/>

121. Пороги : культурно-політичний місячник для українців у Чеській Республіці = Kulturně-politický měsíčník pro Ukrajince v České republice. Прага, 2018. № 1 (XXVIII). 22 с. URL: <https://www.ukrajinci.cz/files/files/f10419-Porohy-1.2018.pdf>

122. Міністерство закордонних справ України. Посольство України в Чеській Республіці. Українці в Чехії [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/361-ukrajinci-v-chehiji>

123. Даниленко О. Українська еміграція в Чехословаччині (1920-і роки): соціокультурний аспект. Етнічна історія народів Європи. 2001. Вип. 10. С. 37–40. Режим доступу: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2001/10/articles/8.pdf>

124. Віднянський С. В. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921–1945 рр.): Київ: Інститут історії України НАН України, 1994. 82 с.

125. Ukrainskyj hromadskyj komitet u Prazi [Електронний ресурс]. Енциклопедія історії України. Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=>

[10&S21FMT=ciu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Ukrainskyj_hromadskyj_komitet_u_Praz_i](#)

126. Ministerstvo vnitra České republiky. Čtvrtletní zpráva o migraci za IV. čtvrtletí 2025 [Електронний ресурс]. Praha, 2025. Режим доступа: <https://mv.gov.cz/migrace/clanek/ctvtletni-zprava-o-migraci-za-iv-ctvtleti-2025.aspx>

127. Ukrajinská iniciativa v České republice, z. s. [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://www.ukrajinci.cz/o-nas/>

128. Vláda České republiky. Mgr. Bohdan Rajčinec [Електронний ресурс]. Rada vlády pro národnostní menšiny. Режим доступа: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/rnm/clenove/mgr--bohdan-rajcinec--220534/>

129. Česká republika. Zákon č. 65/2022 Sb., o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace [Електронний ресурс]. 17. 03. 2022. Режим доступа: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-65>

130. UNHCR. Czechia: Refugee response situation update [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://www.unhcr.org/czech-republic.html>

131. Особистий архів Катруна Тараса. – Приватне зібрання.

132. European Congress of Ukrainians (EКУ). About us [Електронний ресурс]. Режим доступа: <https://ekukrainians.org/pro-nas-about-us/>

133. Міністерство закордонних справ Чеської Республіки. Представництво ЧР у Києві [Електронний ресурс]. Режим доступа: https://mzv.gov.cz/kyiv/uk/x2010_05_17/x2004_02_26/index.html

134. Drbal A. Česká menšina na Ukrajině: K 15. výročí obrození českého krajanského života a k 10. výročí vzniku České Národní Rady Ukrajiny. Praha: Sdružení Čechů z Bohemky a jejich přátel, 2005. 19 s. URL: [https://chehyvolyni.com.ua/upload/files/DI_Ceska-mensina-na-Ukrajině%20\(CNRU\)_Praha2005_19s.pdf](https://chehyvolyni.com.ua/upload/files/DI_Ceska-mensina-na-Ukrajině%20(CNRU)_Praha2005_19s.pdf)

135. Волинські чехи: офіційний інформаційний ресурс чеської громади України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://chehyvolyni.com.ua/>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Список Послів Чеської Республіки в Україні

(за даними Міністерства закордонних справ Чеської Республіки)

№	ПІБ	Період перебування на посаді
1	Павел Маша	квітень 1993 – вересень 1997
2	Йозеф Врабец	листопад 1997 – травень 2002
3	Карел Штіндл	червень 2002 – липень 2007
4	Ярослав Башта	грудень 2007 – березень 2010
5	Іван Почух	серпень 2011 – вересень 2016
6	Радек Матула	січень 2017 – жовтень 2023
7	Радек Пех	листопад 2023 – серпень 2025
8	Любош Веселий	з вересня 2025 р.

ДОДАТОК 2

Список Послів України в Чеській Республіці

(за даними Міністерства закордонних справ України)

№	ПІБ	Період перебування на посаді
1	Роман Лубківський	1992–1995
2	Юрій Щербак	1994–1998
3	Іван Кулеба	2004–2009
4	Іван Грицак	2007–2011
5	Борис Зайчук	2011–2017
6	Євген Перебийніс	2017–2022
7	Віталій Усатий	2022–2024

№	ПІБ	Період перебування на посаді
		тимчасовий повірений у справах
8	Василь Зварич	з 2024 р.

ДОДАТОК 3

Дата	Подія	Значення
1993	Визнання України Чеською Республікою	Початок офіційних двосторонніх відносин
2014	Підтримка санкцій ЄС проти РФ	Посилення політичної підтримки України
2021	Справа Врбетіце	Погіршення чесько-російських відносин
2022	Візит Петра Фіали до Києва	Демонстрація підтримки України
2024	Підписання безпекової угоди	Поглиблення стратегічного партнерства